

ZENOVÝ MISTR
SEUNG SAHN

ZENOVÝ KOMPAS

2. upravené vydání

MAITREA

ZENOVÝ
KOMPAS

ZENOVÝ MISTR
SEUNG SAHN

ZENOVÝ KOMPAS

2. upravené vydání

Sestavil a vydal Hyon Gak Sunim
Úvodní slovo Mahá Ghosananda
Předmluva Stephen Mitchell

Přeložila Věra Hrušová

MAITREA

KATALOGIZACE V KNIZE – NÁRODNÍ KNIHOVNA ČR

Süngsan Tä Sönsa

[Compass of zen. Česky]

Zenový kompas / zenový mistr Seung Sahn ; z anglického originálu The compass of zen ... přeložila Věra Hrušová. -- Druhé upravené vydání v českém jazyce. --

Praha : Maitrea, 2018. -- 487 stran

ISBN 978-80-7500-346-1

24-1/-9 * 241 * 242 * 244.82 * (0.062) * (042.3)

- učení buddhismu
- théravádový buddhismus
- mahájánový buddhismus
- zen-buddhismus
- populárně-naučné publikace
- přednášky

22/24 - Náboženství Dálného východu. Indická náboženství. Hinduismus. Buddhismus [5]

Zenový mistr Seung Sahn

Zenový kompas

The Compass of Zen

Copyright © Zenová škola Kwan Um z.s., 2016

Translation © Věra Hrušová, 2016

Czech edition © MAITREA a.s., Praha 2018

ISBN 978-80-7500-346-1

Milí čtenáři,
snažíme se, aby naše knihy byly perfektní. Pokud i přesto objevíte v textu nějakou chybu, napište nám na nakladatelstvi@maitrea.cz a my ji rádi opravíme.
Díky, Vaše nakladatelství

OBSAH

Úvodní slovo	ix
Předmluva	xiii
Předmluva vydavatele	xv
Úvod: Kam jdeš?	xxiii
I. BUDDHISMUS	1
1 Smysl buddhismu	3
2 Směry buddhismu	11
3 Vnitřní uspořádání buddhismu	17
II. HÍNAJÁNOVÝ BUDDHISMUS	41
4 Vhled do pomíjivosti (Osm strastí)	51
5 Vhled do nečistoty (Pět lidských tužeb)	75
6 Vhled do ne-já	87
7 Podmíněné vznikání	97
8 Dvanáctičlenný řetězec podmíněného vznikání	109
9 Čtyři vznešené pravdy	113
10 Osmidílná stezka	115
11 Tři pečete existence	123
12 Tři druhy praxe	127
III. MAHÁJÁNOVÝ BUDDHISMUS	133
13 Diamantová sůtra	147
14 Sůtra srdce: Mahápradžňápáramitáhrdaja sůtra	155
15 Maháparinirvána sůtra	167
16 Lotosová sůtra	175
17 Avatamsaka sůtra (sůtra Chua-jen)	181
18 Píseň o přirozenosti dharmy	195
19 Pohled jedné mysli a karmy	201
20 Karma	227
21 Šest páramit	245

IV. ZENBUDDHISMUS (ČAMSON)	255
22 Druhy meditace	279
23 Nejvyšší vůz – zen	285
24 Neulpívání na slovech a řeči	305
25 Zvláštní předání	313
26 Mířící přímo do mysli	321
27 Užři svou pravou podstatu, staň se buddhou	327
28 Kóan a všechny případy	329
29 Sezení v zenové meditaci	335
30 Velké osvícení	339
31 Způsoby meditace	345
32 Tři základní prvky zenu	351
33 Úsilí v zenu	359
34 Zenový kruh	365
35 Co je buddhovská přirozenost?	377
36 Tři věci pradžni	383
37 Říše „tak, jak je“	387
38 Když se díváš dovnitř, vnímáš pravé světlo mysli	389
39 Cesta lidí	393
40 Pouhé vidění je buddhovskou přirozeností	397
41 Kam jdeš?	407
42 Tři brány zenového mistra Tosola	415
43 Která z následujících čtyř vět znamená osvobození od života a smrti?	419
44 Původní tvář	421
45 Tři brány zenového mistra Kobonga	423
46 Právě tak, jak je – to je Buddha	425
Závěr: Jdi jen přímo – nevím	435
Dodatek: Deset bran: „Potrava mysli“	443
Vysvětlení některých pojmů	481
Linie zenového mistra Seung Sahn	485
Zenová škola Kwan Um	487

ÚVODNÍ SLOVO

BUDDHA ŠÁKJAMUNI VŽDY PŘEDÁVAL důležité učení o karmě (neboli zákonu příčiny a následku), které jednoduše formuloval v tzv. Čtyřech ujištěních: „Kdo žije svatý život praxe dharmy – a je-li nějaké nebe, pak v takovémto životě – je v ráji a zajisté se z něj bude dlouho těšit. I kdyby za tímto světem už žádný jiný svět neexistoval, bude ten, kdo jde cestou dharmy, osvobozen od nepřítelství a strádání alespoň v tomto jediném životě. Je-li zákon karmy vskutku platný a pravdivý, potom ten, kdo nezpůsobuje zlo, nemůže trpět. A i kdyby tento zákon platný nebyl, životem v čistotě získá takový člověk vždy chválu bystrých bližních a přinese do tohoto života štěstí.“ Tak zní čtyři Buddhova ujištění. Kdo přijme učení dharmy, získá plody těchto ujištění. Jsou určeny všem Buddhovým žákům.

Poprvé jsem přijel do Ameriky v říjnu roku 1980. V té době se v mé zemi válčilo. Usiloval jsem o mír a zúčastnil se Světové konference věnované náboženství a míru, která se konala pod záštitou Organizace spojených národů a Církve pro mír. V Kambodži běsnila válka a zmítaly jí občanské nepokoje, mnoho lidí umíralo. Ale jako by to nikdo neviděl. Když jsem přijel, neměl jsem kde bydlet a byl jsem takřka bez prostředků.

Brzy po svém příjezdu jsem potkal zenového mistra Seung Saha. Teprve později jsem se dozvěděl, že je 78. patriarchou v přímé linii od Bódhidharmy a Buddha, velkým zenovým mistrem z Koreje. Tenkrát jsem viděl jen skromného mnicha, který mi poskytl místo k bydlení a pomohl mi v době, kdy mě nikdo jiný nepodpořil. O mou činnost se téměř nikdo nezajímal.

Lámal jsem si hlavu s tím, jak na situaci ve své zemi upozornit. Ačkoli jsme se tehdy neznali, zenový mistr Seung Sahn mě bez váhání přijal. Stále jsem však měl hlavu plnou starostí.

„Jsi mnich, neměl by sis dělat starosti,“ řekl mi.

„Jak to?“ zeptal jsem se.

„Jsi mnich – to znamená, že už máš čtyři miliony dolarů!“ Nevěřil jsem svým uším. Théravadovému mnichovi to znělo trochu bláznivě. „Jak to myslíš?“

„Jsi mnich, takže každý chrám na světě je tvým domovem – to je jeden milion dolarů. Od svých studentů vždy dostaneš šaty, to už jsou dva miliony dolarů. Po celý život ti budou lidé dávat jídlo, abys mohl praktikovat a učit dharmu, to je třetí milion. A když tvé tělo onemocní, každý ti dá léky – takže čtyři miliony dolarů. Jediné, co musíš dělat, je praktikovat a učit ostatní lidi dharmu. Je to velice jednoduché. Jsi mnich, a tedy milionář. Proč by sis měl dělat starosti? Ha ha ha ha!“

Zenový mistr Seung Sahn je můj velký učitel a nejlepší přítel. Když jsem byl v New Yorku, poskytl mi přístřeší, jídlo, léky a šaty. Ukázal mi opravdové milosrdenství. Dokonce mě požádal, abych v jeho zenovém centru, kde jsem pobýval, učil jeho žáky v duchu své vlastní tradice. Mohl jsem tam zůstat tak dlouho, jak jsem si přál. Tím mi umožnil šířit ve Spojených státech dharmu a pomoci tak své rodné zemi. Nikdy na to nezapomenu.

Nevím. Jdi přímo. To je život a učení zenového mistra Seung Sahn. Jdeme-li touto cestou, nemáme žádné problémy. A když nemáme problémy, není tu žádné napětí. Problémy vždy způsobují napětí – problémy minulosti a problémy budoucnosti. Ale tam, kde nejsou problémy, není ani napětí.

Samotný život zenového mistra Seung Sahn je zenovým učním. Je stále tady a teď, v přítomném okamžiku, ve všech svých činech. To je velmi vzácné.

Když sedí, stojí, prochází se, jí, mluví, poslouchá, pracuje – v každém okamžiku je jeho život velmi jasný. Proto je tak velkým mistrem. Jeho učení lze jasně vidět v každém okamžiku, ve všech jeho činech – ať už jedná slovem, tělem či myšlenkou. Zen zahrnuje všechna učení, včetně théravády. V této knize se dočtete, že obsahuje osmidílnou stezku (správné porozumění, správné myšlení, správnou řeč, správné konání, správné žití, správnou praxi, správnou dbalost a správnou meditaci) stejně jako čtyři vznešené pravdy. Proto i my théravádoví buddhisté vnímáme velkého zenového mistra Seung Sahn jako svého mistra, učitele a přítele.

Nechť to tak i zůstane.

S hlubokou úctou a vděčností
Samdech Preah Mahá Ghosananda
Nejvyšší patriarcha kambodžského buddhismu
Zenové centrum v Providence
Cumberland, Rhode Island
24. dubna 1997

PŘEDMLUVA

ZENOVÍ MISTŘI JSOU POVĚSTNÍ TÍM, že si nechávají vypadat obočí. Soucítí se světem a kvůli tomu vstupují do plevele relativní pravdy. Předepíše lék, potom na něj předepíše protilék a pak na tento protilék předepíše další protilék. A tak to pokračuje, dokud se student konečně nezburácí své zmatenosti a zaplaven láskou neřekne: „To je ono. Mockerát děkuji, nyní jsem zcela zdrav.“

Pravda se nachází za slovy. „Veškeré učení byste měli odložit, dokonce i to Buddhovo,“ říká *Diamantová sůtra*. K čemu tedy tolik slov? Velký mistr 9. století Jang-šan řekl: „Mám ve svém obchodě všechny druhy zboží. Když přijde někdo, kdo shání krysí hovno, prodám mu krysí hovno. Kdo shání zlato, dostane ryzí zlato.“ Ryzí zlato znamená, že ve skutečnosti žádné zlato není; není nic na prodej, ani nic ke koupi. A vlastně je čas zavřít krám, vzít zákazníka za ruku a vyrazit společně někam na drink.

Jeden mnich se zeptal Ma-cua: „Proč učíš *mysl je Buddha*?“

Ma-cu odpověděl: „Abych utišil plačící dítě.“

„A když pláč ustane, co potom?“ zeptal se mnich.

Ma-cu odvětil: „Potom učím *žádná mysl, žádný Buddha*.“

Mnich na to: „A co když někdo není připoután ani k jednomu z těchto tvrzení?“

Ma-cu odpověděl: „Řeknu mu *žádné bytosti*.“

„A co když potkáš člověka, který není připoutaný vůbec k ničemu: co řekneš jemu?“ zeptal se mnich.

„Prostě ho jenom nechám zakoušet velké tao,“ odpověděl Ma-cu.

Zenový mistr Seung Sahn je rozený učitel a úžasně pohotový a vynálezavý tvůrce výstižných rčení. Po příjezdu do Ameriky změnil svůj slogan vždy po několika měsících. Jednou to bylo: „Jdi pořád přímo“ – což opakoval tak často, až jsme měli dojem, že je to píseň, kterou zpívá celý vesmír, a dokonce se nám o tom i zdálo. O dva měsíce později nás ponoukal: „Jenom to dělej“ (bylo to dávno předtím, než s frází *Just do it* přišel nějaký koumák z firmy Nike). Potom následovalo: „Neposuzuj mysl ostatních lidí.“ Asi si to dokážete představit.

Všechny tyto vynikající nápady a mnoho dalších způsobů učení, které v knize *Zenový kompas* najdete, jsou ovšem jen variací na jediné téma. Zenový mistr Seung Sahn prohlásil snad už milionkrát: „Do Ameriky jsem přinesl jediné učení: mysl *nevím*. To je jediné, co potřebujete vědět: Nevím.“

Samozřejmě, pokud sháníte krysí hovno, prodá vám bobky té nejlepší kvality, a když se budete chtít vydat na zdlouhovou pouť plevelem, stane se vaším výborným průvodcem. V *Zenovém kompasu* najdete kromě velké cesty i dvanáct stezek vedlejších. Ale i kdybyste zabloudili, kompas bude vždy ukazovat přímo na sever. Vychází totiž přímo ze srdce velkého bódhisattvy, zenového mistra Seung Sahn.

Stephen Mitchell

PŘEDMLUVA VYDAVATELE

STALO SE TO JEDNOHO JARNÍHO DNE na počátku sedmdesátých let. Mladý zenový student jménem See Hoy vystoupal po schodišti zenového centra v Los Angeles, vešel dovnitř, upravil si *rakasu* a posadil se vedle ostatních studentů připravených na večerní *zazen*. Brzy na něj přišla řada jít na *dokusan* (rozhovor s mistrem). Když zazvonil zvonek, vstoupil do místnosti, uklonil se před mistrem, velkým róšim Kozanem, a usadil se k *dokusanu*.

Poté, co předložil všechny své kóany, byl rozhovor u konce. Avšak dříve než student místnost opustil, vytáhl zpod svého *rakasu* několik srolovaných volných listů a rozprostřel je na zem před róšiho. „Róši,“ řekl, „před pár dny jsem potkal jednoho člověka, a ten mi dal tuto listinu, abych se z ní učil. Prý mi může objasnit jisté věci týkající se buddhistické a zenové praxe. Zajímalo by mě, co si o tom myslíte.“ Těch asi patnáct listů bylo hustě pokryto rukou psanými čínskými znaky, viditelně napsanými velmi energicky. Každý řádek byl pečlivě doplněn anglickým překladem napsaným na stroji. See Hoy listinu chvilku vyrovnával, pak ji uchopil do obou rukou a podal róšimu. Ten ji však pouze odložil za sebe a zazvonil, čímž dal znamení, že *dokusan* je u konce. Student se uklonil a odešel.

Po několik týdnů se róši o této zvláštní, ručně zhotovené listině před See Hoyem nezmínil. Až jednou před koncem pravidelného *dokusanu* se róši natáhl za sebe a listinu vytáhl. Tentokrát už nebyla srolovaná, nýbrž pečlivě přeložená napůl a její pokrčené okraje byly vyrovnány. Otevřel ji a podíval se na úvodní stranu.

Chvíli nic neříkal. Jeho oči přejížděly stránku odshora dolů. Potom si odkašlal. „Je to dobré, velmi dobré. Od koho jsi to dostal?“

„Dal mi to korejský zenový mistr Seung Sahn, když byl naposled v Los Angeles,“ odpověděl See Hoy.

„Hmmm.“ Chvíli bylo ticho. „Je tu všechno, co potřebuješ vědět o buddhismu. Ani o slovo víc či méně.“

„Mám to tedy studovat?“

„Ano, rozhodně. Studium této listiny si učení určitě ujasníš.“

Za několik let, když byla See Hoyovi předána dharma a stal se zenovým mistrem, vylíčil podrobně, jak *Zenový kompas* prohloubil jeho pochopení buddhistického učení v době, kdy byl mladý student a snažil se v záplavě různých učení dharmy, jež se počátkem 70. let v Los Angeles vyrojila, najít svou cestu. Jednou řekl mezinárodní skupině zenových studentů účastnících se tříměsíčního intenzivního meditačního ústraní: „I když *Zenový kompas* nebyl obsáhlý, objasnil mi, v čem spočívá podstata Buddhova učení, mnohem zřetelněji než všechny sūtry, které jsem kdy četl.“

Koncem 60. a počátkem 70. let byla společnost v Americe meditacím velmi otevřená. Učilo zde tehdy mnoho kvalifikovaných asijských mistrů. Ve všech velkoměstech a při mnoha univerzitách vyrůstala nová meditační centra všech hlavních východních duchovních tradic jako houby po dešti. 60. léta přinesla obrovský zájem o život v komunitách, který se podobal životu v klášteře. Objevila se spousta nových knih předkládajících mnoho různých přístupů k meditaci a mnoho cest k osvícení.

Toto množství duchovních cest, i když poněkud závratné, bylo požehnáním pro všechny, kdo už byli unaveni dominujícími duchovními tradicemi Západu. Tato hojnost nicméně vytvořila atmosféru, ve které bylo až příliš snadné nějaké učení najít, ale rozlišit čisté, fungující učení od neúčinného už tak jednoduché nebylo.

Z Ameriky se začínal stávat obchodní dům s regály přeplněnými duchovním zbožím. Zenový mistr Seung Sahn tuto situaci popsal takto: „Z Ameriky byl najednou supermarket, který nabízel nepřehledné množství důležitých mistrů a nauk. Kdo však poskytoval skutečné Buddhovo učení? Jak měli lidé zajímající se o meditaci najít v tomto supermarketu svou cestu? Nebylo to vždy jasné a mnoho západních studentů duchovních nauk původnímu Buddhovu učení neporozumělo. Mnoho lidí šlo po nesprávné cestě. Proto se objevil *Zenový kompas*.“

Zenový kompas je výtažkem z jádra buddhistického učení, který připravil osvícený, věhlasný a významný mistr Seung Sahn počátkem 70. let, aby svým studentům usnadnil pochopení těch nejzákladnějších principů každé ze tří hlavních buddhistických tradic. Neměl v úmyslu nahradit výklad súter, ale sepsal *Kompas* tak, aby byl západním studentům meditace doplňkem ke všem různým naukám a aby jim usnadnil nalezení správné cesty, aniž by se museli s obtížemi prokousávat stěžejními sútrami. Jak sám jednou řekl: „V *Zenovém kompasu* se předkládá pouze jádro buddhismu. Dužina je docela jiná. V dnešní době najdete na Západě hínajánovou dužinu, mahájánovou dužinu, zenovou dužinu. Čínskou, tibetskou, korejskou a japonskou dužinu. Ale kde se pod tím vším nachází jádro Buddhova učení?“ Nesnadnou úlohou *Kompasu* bylo předložit toto jádro ve zjednodušené, ale nepřilíživě zkrácené formě.

Kompas tedy nebyl napsán jen pro studenty zenu. Zenový mistr Seung Sahn sledoval od počátku dva záměry. Za prvé objasnit jádro buddhistického učení každému, kdo má zájem o pochopení pravého učení, a za druhé rozšířit pohled zenových studentů tak, aby se mohli obeznámit i s jinými styly učení, než je styl zenu. Svým žákům vždy kladl na srdce, aby si udržovali co nejširší

perspektivu, neškatulkovali a nevnímali Buddhovo učení pouze z hlediska zenu. Když se při jedné z promluv, ze kterých je tato kniha sestavena, někdo zeptal, proč on, zenový mistr, předkládá učení hínajánového a mahájánového buddhismu, odpověděl: „Běžte domů a podívejte se do své lékárníčky. Kolik léků tam máte? Jenom jeden?“ Stejně široký pohled doporučoval i svým studentům – aby vedle podstaty zenu porozuměli také jádru hínajánového a mahájánového učení.

Kompas se používá v zenové linii, kterou mistr Seung Sahn založil na Západě jako Zenovou školu Kwan Um, více než dvacet let. Základní text o jednatřiceti stranách zpočátku používali začínající studenti jako jednoduchou a srozumitelnou mapu buddhistického učení. Používal se rovněž k výuce učitelů dharmy a také ke zkoušení studentů při kóanových rozhovorech. Nicméně i když byl text ve škole Kwan Um dobře znám, mimo školu se dostal zřídka. V průběhu let studenti mistra žádali, aby se k různým tématům zmíněným v knize vyjádřil podrobněji. V roce 1977 pak začali učitelé dharmy v Zenovém centru v Providence (ve státě Rhode Island v USA) pořádat krátká meditační ústraní, korejsky zvaná Jong Meng Džon Džin, při kterých zenový mistr Seung Sahn pronesl řeči dharmy, v nichž se o různých aspektech buddhistické tradice uvedených v *Zenovém kompasu* zmiňoval podrobněji.

Současný text se skládá z několika sérií promluv zenového mistra Seung Sahn o *Zenovém kompasu* z roku 1977 a dalších let. Je sestaven z přednášek pronesených v zenových centrech v Providence (duben 1988), Lexingtonu (květen 1988), Hong Kongu (březen 1993), v Mezinárodním zenovém centru v Soulu – chrámu Hwa Gye Sah (zimní meditační ústraní 1993–1994) a dále v zenových centrech v Singapuru (jaro 1994) a v Los Angeles (prosinec 1995). Poprvé tento text obsahuje také překlad řečí, které zenový mistr

Seung Sahn přednesl na základě *Zenového kompasu* v rodné korejštině. Tyto řeči byly původně publikovány v Koreji ve dvou knihách s názvy *Hora je modrá, voda plyne* a *Měsíc v tisíci řekách* a vydavatel poskytl jejich překlad výhradně k použití v tomto textu. Současný text obsahuje také záznam rozmluv při každodenních setkáních se studenty v Mezinárodním zenovém centru v Soulu – chrámu Hwa Gye Sah v letech 1994 až 1996.

Jednou z nejvíce udivujících vlastností tohoto zenového mistra je jeho mimořádně spontánní a téměř bezmezná energie. Ti, kdo se účastnili promluv, z nichž je tato kniha sestavena, nebo měli alespoň možnost vidět je na videozáznamu, okamžitě poznali, že se zde odehrává něco, co přesahuje pouhou genialitu – uvědomili si, že se setkávají s osvícenou moudrostí, jež nemá žádné hranice. V přednáškách *Zenového kompasu*, stejně jako ve všech ostatních řečech dharmy zenového mistra Seung Sahn, se čistá, osvícená moudrost pojí s porozuměním textům, jež jsou podány jednou učeně a vážně a jindy zase vtípně a vesele. Po celou dobu však jejich jádro zůstává stále stejné: Jak se probudit a v každém okamžiku pomáhat tomuto světu? *Zenový kompas* proto zachovává spontánnost mistrova mluveného slova, která stejně dobře jako látka sama neodmyslitelně patří k jeho jedinečnému způsobu učení.

Tento text tedy není akademickým pojednáním ani se nesnaží být vědecky věrohodný anebo stát v protikladu k již napsaným textům či tradičním způsobům výkladu. Stejně jako autor, který tyto promluvy přednesl, ukazuje *Zenový kompas* nekompromisně na původní přirozenost a nedbá přitom na uhlazený výklad, nýbrž zachází s tradicí a jejím učením z pohledu čistého osvíceného porozumění, bez ohledu na konvence. Tak učí zenový mistr.

Nakonec je ještě třeba vysvětlit použití termínu *hínajána* („malý vůz“), který odkazuje na rané období buddhismu. Mohli bychom

zde použít i pojem *théraváda* („cesta starších“) a použití tohoto výrazu jsme dlouho zvažovali. V původní osnově *Zenového kompasu*, stejně jako v přednesených promluvách, na jejichž základě byla tato kniha napsána, však používá zenový mistr Seung Sahn tradiční termín *hínajána* jako termín vztahující se k učení buddhismu, které předcházelo plnému rozkvětu buddhismu mahájánového. Pod pojmem *théraváda* si mnoho čtenářů představí spíše živou buddhistickou tradici, jejíž kořeny sahají do jihovýchodní Asie, než původní, historické období buddhismu a s ním spojené učení. Navíc učení zenu, a zvláště pak učení zenového mistra Seung Sahn, klade důraz na to, abychom se nepřipoutávali k jazyku jakožto hlavnímu prostředku, který nás má osvobodit od utrpení způsobeného pojmovým myšlením. V souladu s tímto učením jsme proto v textu ponechali termín *hínajána*.

K textu původního *Kompasu* připojujeme také deset základních kong-anů (čín. *kung-an*, jap. *kóan*), které vybral zenový mistr Seung Sahn a které zastupují celek sedmnácti set čínských a korejských kong-anů používaných v Číně, Koreji a v současnosti i na Západě. Část nazvaná „Deset bran“ je svým pojetím vzdálena běžnému (poněkud nejasnému) poetickému výkladu, stejně jako nejrůznějším sáhodlouhým akademickým či etymologickým komentářům. Přímým a přesným rozbořem každého kong-anu mistr vystihuje jeho základní esenci či „smysl“. Tato část vyšla i samostatně (v knize *Deset bran*) a je významným mezníkem v dějinách zenového učení a jeho poselstvím Západu.

Nahlíží na využití kóanů jako na přesné vyjádření kóanu samotného. Toto precizní učení vyžaduje v každém okamžiku intuitivní a spontánní využití koanu jako reakce na situace v každodenním životě. Zenový mistr Seung Sahn podává jasný popis správného působení subjektu a objektu v kóanech i v běžném

životě. Toto jasné využití kong-anu je převratným převedením tradiční „horské“ kong-anové praxe do běžných situací života moderní společnosti.

Sestavení *Kompasu* z korejsky, čínsky a anglicky napsaných pramenů trvalo přesně čtyři roky. Po celou tu dobu mi byla požehnaním pomoc mezinárodní skupiny bódhisattvů ze tří různých kontinentů. Zvláště bych rád poděkoval za vedení ctihodnému zenovému mistru Dae Kwangovi, opatovi Zenové školy Kwan Um. Zenový mistr Wu Bong (Centre Parisien de Zen – Kwan Um) a Stanley Lombardo, JDPSN (mistr dharmy), profesor klasických věd univerzity v Kansasu, mi poskytovali rady v závěrečné fázi. Poděkování patří také ctihodnému Do Mun Sunimovi, JDPSN, z Mezinárodního zenového centra v Soulu; ctihodnému Hyang Um Sunimovi, JDPSN, ze Su Bong Zen Monastery; ctihodnému Mu Sang Sunimovi z Dharma Zen Center v Los Angeles; ctihodnému Chong An Sunimovi; ctihodnému Hae Tong Sunimovi (Lee Jae-Gyun); ctihodnému Myong Do Sunimovi; J. W. Harringtonovi ze Zenové školy Kwan Um; Kim Yong-Hyonovi z Konghang-Dong v Soulu; Lee Hyon-Yongovi z Paříže a Soulu; Kim Ji-Eunovi z university Dongguk v Soulu; Lee Mun-Gyunovi; Kim Tae-Okovi a Lee Jong-Hoonovi. Mé díky patří též Prakaš Šrivastavovi (Mu Soeng) z centra buddhistického učení Barre a Richardu Streitfeldovi, kteří mi pomáhali na samém počátku této knihy. Děkuji rovněž Dyanu Eaglesovi, prezidentu společnosti Dharma Crafts, za jeho šlechetnou a neocenitelnou pomoc, kterou mi vždy poskytoval a stále poskytuje. A především děkuji ctihodnému zenovému mistru Seung Sahnovi – jemu patří má nevýslovná, nekonečná vděčnost.

V neposlední řadě je tato kniha věnována také památce zenového mistra Su Bonga (See Hoy Liau), který až do své smrti v červenci

1994 usilovně pracoval na tom, aby toto učení vyšlo v tištěné podobě. Není to dávno, co jako mladý zenový student See Hoy Liao držel tento *Zenový kompas* v rukou. Před třemi lety náhle zemřel. Kam odešel? Teď držíte kompas v rukou vy. Snad vám pomůže najít vlastní cestu – tam, kam odešel on a kam musíme odejít my všichni.

Hyon Gak Sunim

(P. Muenzen)

Zenový klášter Diamond Hill

Zenové centrum v Providence

Cumberland, Rhode Island

1. srpna 1997

ÚVOD: KAM JDEŠ?

DNEŠNÍ SVĚT JE MNOHEM KOMPLIKOVANĚJŠÍ, než býval.

Je tomu tak především proto, že na této planetě dnes žije příliš mnoho lidí a lidská populace roste příliš rychle. V roce 1945 zde žily dvě miliardy lidí a stejně tomu bylo po mnoho tisíc let lidské historie. Od konce druhé světové války se však narodily další čtyři miliardy. Na celém světě žije nyní téměř šest miliard lidí a někteří vědci tvrdí, že v příštích třiceti letech se narodí další tři miliardy. Tato skutečnost přímo souvisí s náhlým nárůstem utrpení, které lidské a jiné bytosti prožívají. Podívejme se na to trochu víc zblízka.

Lidé dnes žijí v mnohem těsnější blízkosti než dřív, a jejich vztahy jsou tak stále složitější. Jejich touha po materiálních hodnotách je stále hlubší a silnější. Myšlení i životy lidí jsou čím dál komplikovanější, a v důsledku toho je tu více utrpení než kdykoli předtím. Dokonce přibývá i druhů utrpení s tím, jak lidé přicházejí s novými zbraněmi a vymýšlejí nové způsoby, jak si navzájem ubližovat. Nejenže lidé způsobují utrpení jeden druhému, ale přinášejí utrpení i ostatním bytostem žijícím na tomto světě. Ubližujeme vzduchu, vodě, trávě, stromům, všemu. Kácíme celé lesy a veškerou zeleň. Znečišťujeme vodu, vzduch, půdu. Lidé stále říkají, že chtějí svobodu, a sami jsou přitom těmi největšími diktátory na světě.

Proto je dnes tak důležité, aby se lidé konečně probudili. Co nejdříve musí najít svůj správný úkol. Proč žijeme na tomto světě? Co tu děláme? Odkud jsme přišli, když jsme se narodili? Kam půjdeme, až zemřeme? Leckdo odpoví: „Nevím.“ Lidé už jsou takoví – myslí si o sobě, že jsou výjimečně chytrá zvířata, ale když

se pozorně podíváte na to, co se na světě děje, zjistíte, že lidé jsou ve skutečnosti i přes svou vlastní inteligenci ta nejhlupejší zvířata a sami sobě nerozumějí. Pes ví, co má dělat. Kočka to ví také. Všechna zvířata znají svůj úkol a plní ho. My však svému správnému úkolu a správné cestě tímto světem nerozumíme a místo toho žijeme pouze sami pro sebe. Po nějakém čase každý zestárne a zemře. Kam půjdeme pak? Přestože jsou lidé tak inteligentní a chytří, odpověď na tak důležitou otázku neznají.

Chceme-li porozumět sami sobě a pomoci všem bytostem vymanit se z utrpení, musíme nejprve pochopit, odkud toto utrpení přichází. Všechno vzniká v naší mysli. Buddhistické učení ukazuje, že vše vychází z prvotní příčiny, podmínky a následku. Jinými slovy, když se nějaká prvotní příčina objeví v určitých podmínkách, vždy to vede k určitému následku. Proč se v dnešním světě rodí tolik lidí? Co je příčinou? A co následkem? Proč je tu tolik utrpení? A proč se zdá, že každým dnem je ho ještě víc? Jednou z nejdůležitějších příčin tak obrovského nárůstu utrpení je to, že lidé konzumují stále více masa. Před druhou světovou válkou lidé tolik masa nejedli. V Asii se maso jedlo jen při zvláštních, svátečních příležitostech, snad dvakrát do roka. Dnes mají Asiaté maso několikrát denně. Stejně tomu bylo po celé generace i na Západě. V tomto století se maso konzumuje mnohem více. A jak to souvisí s přibývajícím utrpením na celém světě?

Po celá staletí to bylo tak, že když někdo chtěl jíst maso, šel do lesa a šípem zastřelil jedno nebo dvě zvířata – pchiúúú! Potom se vrátil domů a společně se svou rodinou je snědl. Zvíře sice zemřelo, ale mezi ním a člověkem, který je zabil a snědl, vznikl určitý vztah. Jejich karma byla poměrně jasná. Když zvíře zemřelo, mělo možnost trochu porozumět tomu, co se děje: „Tenhle člověk mě teď sní! Možná, v příštím životě dostanu já jeho!“ Taková karma byla velmi

jednoduchá. Týkala se pouze jednoho člověka a jednoho zvířete. Mezi nimi se také mohla vyřešit a nakonec se vrátit jednoduchým působením příčiny a následku zpět do rovnováhy. Ve 20. století se však technologie vyvíjely příliš rychle. Bylo vynalezeno mnoho speciálních zbraní a technik určených k zabíjení stále většího počtu zvířat. Každý den jsou jich po celém světě mechanicky zabíjeny miliony jen proto, aby mohla být uspokojena žádostivá lidská mysl. Jediný stroj nyní dokáže ve vteřině zabít tisíce zvířat. Stačí, aby jeden člověk v nějaké továrně, daleko od všech těch zvířat, zmáčkl jediný knoflík. Když zvířata zemřou, náhle a násilně se z jejich umírajících těl uvolňuje vědomí. Tato zvířecí vědomí pak bloudí sem a tam a hledají nová těla. Nevědí, kam jdou.

Buddha nás učil, že vše vzniká z prvotní příčiny, podmínky a následku. Když je tímto způsobem každoročně zabíjeno takové množství zvířat, vědomí některých z nich se pak nevyhnutelně znovuzrodí v lidských bytostech. Možná se tak stane jen v 0,00001 procenta případů. Stále to však znamená, že se najde mnoho lidí, kteří v sobě mají nějaký druh zvířecího vědomí. A podíváte-li se na lidi kolem sebe, zjistíte, že ač mají lidské tělo a tvář, jejich vědomí tak docela lidské není. Někteří lidé mají psí vědomí, někteří kočičí. Jiní mají králičí nebo hadí vědomí. Mysl krávy, prasete, kuřete, lva, tygra a hada jsou smíchány dohromady. Většina lidí má lidské vědomí jen asi z pěti nebo deseti procent, zbylou část tvoří nějaké vědomí zvířecí, a to ovládá jejich mysl. Namísto původní lidské schopnosti milovat, pomáhat si a soucítit bojují dnešní lidé jeden s druhým a s celým světem. Správného soužití s ostatními lidmi nejsou schopni.

To neznamená, že je na zvířatech něco špatného. Zkoumáte-li ale jejich chování, zjistíte, že jsou zvyklá žít společně pouze se zvířaty stejného druhu a ostatní druhy příliš v lásce nemají. Psí mysl

má ráda zase jen psí mysl, nedokáže vycházet s myslí kočičí. Hadi, lvi a králíci spolu navzájem nevycházejí. Hadí vědomí pouze následuje myslí ostatních hadů a neprojevuje se soucitným skutkem, který by je spojoval s utrpením někoho jiného. Ani ptáci nemají rádi jiné druhy ptactva a vytvářejí svá vlastní hejna, která létají vzduchem pouze spolu. Když někdo zaútočí na jednoho z nich, útok často opětuje celé hejno. Taková je povaha zvířecí mysli. Současná politická situace ve světě je stejná. Žijeme ve světě, který se skládá z mnoha malých zemí, politických a etnických skupin – často ozbrojených – a ty proti sobě navzájem bojují. Stále mladší děti přicházejí do styku se zbraněmi, setkávají se s různými formami násilí a chovají se k jiným lidským bytostem tak, jak by bylo před deseti nebo dvaceti lety nemyslitelné.

To vše pochází z přemíry zvířecího vědomí ovládajícího naši mysl. V dnešním světě žije mnoho lidských bytostí, v nichž působí nějaký druh zvířecího vědomí, a protože nejsou v přeplněném světě schopny spojit své vědomí s lidským životem, vzniká mnoho utrpení. Většina lidí se stará jen o své vlastní zájmy, a proto se objevuje velký sklon k bojující mysli. Lidé se bez ohledu na to, co se kolem nich děje, nechávají unášet svými vlastními myšlenkami a názory. Něco je v nerovnováze, a zákonitě se tedy rodí utrpení.

V 70. letech jsem v Americe učil jednu studentku, která doma chovala několik exotických hadů. Měla je moc ráda. Ať šla kamkoli, byla zvyklá nést hady omotané kolem krku. Lidem to nahánělo hrůzu. Pro ni samotnou to však bylo velmi přirozené. V noci dokonce nechávala hady spát ve své posteli. Když jednou přišla do zenového centra, zeptal jsem se jí: „Zúčastníš se tento víkend našeho třídního ústraní?“

„Ne,“ odpověděla.

„Proč?“

„Nemám nikoho, komu bych mohla svěřit své hady. Mám je moc ráda, a nevím o nikom, kdo by se o ně dobře postaral, zatímco budu meditovat.“

Řekl jsem jí: „Nelam si s tím hlavu. Přijď do zenového centra a usilovně cvič. Své hady si vezmi klidně s sebou. Řeknu hospodáři, aby ti přidělil samostatný pokoj. Můžeš s námi meditovat a starat se i o své hady. Co tomu říkáš?“

Byla nadšená: „Prima! Dobrý nápad,“ řekla a ústraní se zúčastnila s námi.

Hned první den ústraní volal její bratr. „Je tam moje sestra?“ ptal se rozrušeně. „Matka těžce onemocněla. Leží v nemocnici daleko odsud. Musíme ji co nejdříve navštívit.“

Žena však namísto toho, aby cítila smutek nad nemocnou matkou, celá rozčilená řekla: „Ne, teď nemohu nikam odjet. Kdo by se postaral o hady? Kdybych odjela, mohli by umřít! Někdo by jim mohl dát sníst něco nevhodného. Vždyť víš, jak jsou hadi citliví...“ Tak mluvila se svým bratrem. Ten však nebyl překvapený – znal její mysl už hezkou řádku let. Prostě zavěsil.

Pár dnů nato jeden z jejích hadů onemocněl. Vůbec nejedl a jenom ležel v koutě. Najednou měla velké starosti. Přestala s námi meditovat a začala obvolávat všechny místní veterináře, aby mezi nimi našla někoho, kdo hadům skutečně rozumí. Nakonec naše ústraní opustila a šla s hadem k veterináři. Kvůli své matce by neodjela, ale když trpěl jeden z hadů, byla její mysl okamžitě hluboce rozrušená. To bylo velmi zajímavé. Vědomí té ženy bylo schopno mnohem více soucítit s hady než s lidskými bytostmi. Osud jejích hadů se jí dotýkal víc než osud vlastní matky! Za tím lze vidět, že její vědomí bylo částečně lidské a částečně hadí. Nemohla spolupracovat s lidmi, ale zcela snadno a automaticky se vžila do situace hadů. Kromě nich neuměla soucítit téměř s nikým jiným. To je

šílené! V dnešní době však žije mnoho podobných lidí, takže už se takové věci za šílené nepovažují.

Samo zvířecí vědomí není ani dobré, ani špatné. Když však mají lidé se silnými představami a tužbami uvnitř nějaký druh zvířecího vědomí, potom nedokážou své silné touhy a představy ovládat. Když má zvíře hlad, nají se. Když je unavené, spí. Je to velice jednoduché. Ale člověk se nají a stále není spokojen. Dokonce i když už má plný žaludek, jde ven a koná plno zlých skutků: zabíjí zvířata jen pro zábavu nebo pro jejich krásnou srst. Někdo se třeba věnuje sportovnímu rybolovu. Těší ho, když ostatní tleskají, smějí se a potřásají mu rukou. Je šťastný, poplácává se s ostatními po ramenou a nechává se se svým úlovkem fotografovat. Říká si: to je úspěšný den. Ale když se podíváte na chycenou rybu, moc šťastně se netváří. Mrská sebou a – trpí! „Kde je voda? Kde je voda? Prosím, chci *vodu!*“ Člověk se raduje z úlovku – a ryba zatím trpí a umírá přímo před jeho očima. Většina lidí není schopna splynout s velkým utrpením, které se nachází přímo v jejich vlastní mysli. To je dnes zcela běžné. A není to nic pěkného. Mysl, která takto žije, nemá soucit s utrpením tohoto světa.

Lidé nezabíjejí zvířata jen kvůli potravě. Ze zvířecí kůže vyrábějí boty, klobouky a šaty. Ale ani to jim nestačí. Z kostí zhotovují náhrdelníky, knoflíky a náušnice. V krátkém čase zabijí obrovské množství zvířat, aby části jejich mrtvých těl prodali. Kvůli své žádostivosti a silnému zvířecímu vědomí mezi sebou bojují a ničí přírodu. Neváží si života. Dnes je na celém světě mnoho problémů: problémy s vodou, se vzduchem, s půdou a s potravou. Každý den se objevují nové problémy, a to není náhoda. Všechny je *vytvářejí* lidé. Psi, kočky, lvi, hadi ani žádná jiná zvířata nevytvářejí na tomto světě tolik problémů jako člověk. Lidé nerozumějí své pravé přirozenosti a svým myšlením a chtivostí způsobují tomuto světu utrpení. Proto se někdy říká, že člověk je tím nejhorším zvířetem na světě.

Některá náboženství označují současnou situaci za „konec světa“. Ale je to jen konec nynějšího lidského vědomí. Původní lidská přirozenost tento problém nemá. Buddhistické učení současnou situaci nenazývá „koncem světa“ – říká, že svět úplně dozrál. Jako ovoce na stromě. Nejprve se objeví květy. Když opadají, zůstanou malé plody, které rostou a proměňují se v ovoce. To je zprvu zelené, ale po nějakém čase se na straně obrácené ke slunci začíná krásně zbarvovat. V té chvíli je již jedna polovina ovoce zbarvená, zatímco druhá je stále zelená. Uplyne opět nějaký čas a celé plody získají krásnou barvu. Pak už má ovoce svou barvu a tvar, ale ještě mu chybí vůně, protože uvnitř ještě není zcela zralé. Stačí však pár dní a dozraje úplně.

Trvalo to dlouho, než se z květu stalo ovoce. Po mnoho měsíců stoupala energie od kořenů stromu vzhůru a sluneční energie nahromaděná v listech proudila směrem dolů, a umožňovala tak ovoci růst. Tato změna probíhala během dlouhého období téměř celého roku, kdy byl na stromě květ, pak plod a nakonec ovoce.

Nyní je však tok energie ze stromu k ovoci přerušen. Jakmile ovoce dozraje, začnou se v něm velmi rychle, během několika málo dní, dít změny. Jeho tvar už není tak pěkný a barva tak jasná. Začne však silně vonět a má velmi sladkou chuť. Je přezrálé. Brzy se na jeho povrchu objeví několik skvrn – drobné černé tečky signalizující další změnu. A během několika málo dnů je celé ovoce pokryto spoustou skvrn. V okamžiku, kdy se tyto skvrny objeví, již nelze hnilobný proces zpomalit ani zastavit. Ovoce shnije jen pár dní poté, co dozrálo. Pak už se nedá jíst. Uvnitř jsou však ukrytá semena. Teprve když je ovoce úplně shnilé, jsou jeho semena zralá.

Současná situace ve světě je jako toto ovoce. Po mnoho staletí lidské historie ovoce rostlo. Nejprve tu byl květ, který představoval pouze víru v nějakého boha či vnější sílu. Posléze se objevily plody

a začaly se vyvíjet. Nejdříve byla zralá jen jedna polovina ovoce, jen jedna polovina měla náležitou barvu a dobrou chuť. To byl okamžik, kdy se na světě objevil kapitalismus a komunismus. Nedávná proměna ovoce se začala dít velice rychle. Komunismus zanikl a celé plody jsou teď zbarveny jinak. Jsou zralé a mají jen jednu barvu a jednu chuť: peníze. Už tu nejsou žádné ideologie vycházející z rozdílných názorů. Celý svět touží po penězích a energie každého jedince je silně přitahována tímto směrem. Tento svět nemá žádnou skutečnou cestu – je tu jen chuť peněz. Už se také objevilo množství hnílobných skvrn: místa jako Blízký a Střední východ, Rwanda, Jugoslávie, Severní Korea, nyní dokonce i Amerika, Rusko, Čína a Japonsko. Od chvíle, kdy se zhroutil komunismus, se objevilo mnoho malých národů a etnických seskupení, které proti sobě začaly bojovat. Vzniklo množství soukromých armád a běžným se stal obchod se zbraněmi hromadného ničení.

Toto ovoce rostlo dlouhou dobu. Ale jakmile dozrálo, začalo rychle hnít a už se nedá jíst. Uvnitř plodu jsou ale semena. A ta jsou připravená: může z nich být cokoli.

Lidé se tedy musí brzy probudit a najít svá původní semena, svou původní přirozenost. Jak se však ke své původní přirozenosti vrátíme? Buddha žil před asi dvěma a půl tisíci lety a měl se velmi dobře. Narodil se jako princ Siddhártha a měl všechno, nač pomyslel. Nerozuměl však sám sobě: „Co jsem? Já *nevím*.“ V Indii byl tehdy hlavním náboženstvím bráhmanismus – náboženský systém, na Západě častěji označovaný jako hinduismus. Ten však nemohl Siddhárthovi na otázky po podstatě života a smrti dát správnou odpověď. Siddhártha tedy opustil palác, odešel do hor a po dobu šesti let prováděl různá duchovní cvičení plná odříkání. Nalezl střední cestu mezi oddáváním se požitkům a extrémním odříkáním. Jednou časně ráno, když meditoval pod stromem bódhi, spatřil

na východě oblohy hvězdu. V tom okamžiku – BUM! – dosáhl osvícení. Probudil se a stal se buddhou. Dosáhl Já. To znamená, že dosáhl pravé lidské přirozenosti bez pomoci nějaké vnější síly, náboženství nebo boha. Právě v tomto dosažení nezávislém na ničem vnějším tkví Buddhovo učení.

V dnešním světě téměř nikdo nerozumí sám sobě. Buddha byl v podstatě jen velmi odhodlaný člověk se zkoušející myslí, který nás učil, jak důležité je tuto otázku vyřešit. Dříve, než zemřete, musíte dospět k tomu, co jste. Čtení mnoha súter nebo zpěvy zasvěcené Amitábhovi vám trochu pomohou – není to ani dobré, ani špatné. Proč ale číst tolik súter? Proč stále zpívat zpěvy buddhy Amitábhya? Proto je tak důležité vyjasnit si svůj směr – kam jdu? A právě buddha nás učí, jak důležité je tento správný směr v životě najít. „Co jsem? Musím dosáhnout svého pravého já – to je to nejdůležitější, co mohu udělat.“ Najdete-li své pravé Já, najdete také správnou cestu. Odkud jste přišli, když jste se narodili? Kam půjdete, až zemřete? Co je právě teď vaším správným úkolem? Každý ví, jaký úkol má jeho tělo. Někdo je právník, jiný lékař, další řidič nákladáku, zdravotní sestra, student, manžel, manželka, dítě. To jsou úkoly našich těl, naše vnější úkoly. Co je však úkolem našeho pravého Já? Buddha nás učil, že život za životem musíme jít velkou cestou bódhisattvy a zachránit všechny bytosti od utrpení. Abyste však byli s to zachránit všechny bytosti, musíte nejprve zachránit sami sebe. Jak můžete zachránit ostatní lidi, nejste-li schopni zachránit sami sebe? Proto nejprve musíte dosáhnout svého pravého já, své pravé přirozenosti. Pravou přirozenost ale nelze najít v knihách nebo v pojmovém myšlení. Znalosti kteréhokoli, byť velmi vzdělaného doktora věd, se nemohou rovnat síle jediného okamžiku jasného vhledu do naší původní přirozenosti. A nejpřímější cestou k této zkušenosti je meditace. To je velmi důležité.

Správná meditace znamená porozumět svému pravému já. Tato cesta začíná a končí otázkou: „Co jsem?“ Je to velice jednoduché učení a není na něm nic zvláštního. Když zaměříte otázku „Co jsem?“ skutečně do hloubky, vynoří se jediná odpověď – „Nevím“. Všechno myšlení je zcela odetnuto a vy se navracíte ke své mysli, která je před myšlením. Dosažením tohoto *nevím* jste již dosáhli svého pravého já. Vrátili jste se ke své původní přirozenosti – k mysli, která je před myšlením. Tímto způsobem můžete dosáhnout správné cesty a pravdy a žít správný život, který vede k záchraně všech bytostí od utrpení. To je pravá meditace. Říká se jí „probud' se“.

Proč se tato kniha jmenuje *Zenový kompas*? Buddhistické učení odhaluje skutečnost, že tento svět je oceánem utrpení. Člověk se narodí, trpí, stárne a umírá. Narodíme se znovu – a znovu trpíme, stárneme a umíráme. Každá bytost se rodí stále znovu a znovu. Kvůli našim tužbám a lpěním se tak děje už od počátku věků. Sanskrt tento koloběh vyjadřuje slovem *samsára* – vše se opakuje stále dokola. Odpovídající sinokorejský výraz je *kohe* – „oceán utrpení“. Buddha učil, že oceán samsáry se dá přeplout na lodi moudrosti, na lodi *pradžni*. A jako každé zaoceánské plavidlo i tato loď potřebuje svůj kompas.

Řekněme, že se rozhodnete plout z Los Angeles do Koreje. Naložíte na loď dostatek potravy, oblečení a léků potřebných k tomu, aby vaše tělo přežilo. Jak se však dostanete k cíli? Nejdůležitější je mít jasný směr plavby. Jestliže nemáte jasný směr, můžete bloudit oceánem celé roky. Lehce se ztratíte. Mezitím vám třeba dojdou potraviny nebo ztroskotáte na nějakém ostrově. Na vaší cestě je tedy více než cokoli jiného důležitý směr: „Jak najdu Koreu? Jak se tam dostanu? Kde je Korea?“

K nalezení správného směru potřebujete kompas. Nemají-li námořníci kompas, potom navzdory dobré lodi, přesným mapám

a příznivému počasí nejsou schopni určit správný směr. S největší pravděpodobností se na cestě ztratí a do cíle nedorazí. Když však na své pouti používáte lodní kompas, můžete najít pravou cestu a uvidět, že tato cesta leží vždy přímo před vámi.

Chcete-li porozumět svému pravému Já, musíte meditovat. Pouze udržujte otázku: „Co jsem?“ *Nevíím*... Je však mnoho druhů učení, která na této cestě můžete následovat. Tibetický buddhismus, čínský buddhismus, korejský zen, japonský zen a *Namu mjóhó reнге-kjó*, vipassaná, transcendentální meditace, meditace čistého světla. Praxe čisté země, tantrický buddhismus a esoterický buddhismus. Zvláště na Západě dnes existuje mnoho různých učení. Co je to jasné učení a jak působí? Jak dalece míří přímo do mysli? Jak nám pomáhá najít pravou cestu, pravdu a život, který je přirozený a naplněný soucitem se všemi bytostmi? Kvůli těmto otázkám *Kompas* vznikl – aby vám ve třech hlavních buddhistických směrech pomohl nalézt pravou podstatu Buddhova učení.

Jedno staré východní rčení praví: „Na horkou nemoc horký lék. Na studenou nemoc studený lék.“ Lidé trpí nemocí slov a myšlení, proto je občas může vyléčit právě lék podaný ve formě slov a myšlení. Proto je zde *Zenový kompas*. Pokud nebudete na jeho slovech ulpívat a budete pouze udržovat mysl *nevím*, mysl zcela odetínající všechno myšlení, pak vám lék podávaný ve formě slov a myšlení na stránkách *Kompasu* pomůže nalézt správnou cestu. Vy sami se doberete podstaty Buddhova učení. Budete-li však na slovech lpět, byť by to byla slova samotného Buddha, propadnete se rovnou do pekla. V této knize je mnoho slov vynikajících učení: slova hínajány, mahájány, zenu, slova čínská, sanskrtská, korejská, japonská, americká a polská. Jsou tu slova pravdivá i lživá, slova dobrá i špatná. A někdy zde nejsou žádná slova. Chcete-li dosáhnout svého pravého Já, k žádnému z těchto slov se nepoutejte. Budete-li

tvrdit, že hínajánový buddhismus je to správné buddhistické učení, ocitnete se v nesnázích. Budete-li totéž tvrdit o mahájánovém buddhismu, ocitnete se v ještě větších nesnázích. A prohlásíte-li, že správné učení je zen, potom poletíte jako šíp rovnou do pekla. Nedržte se slov tohoto *Kompasu*. Vnímejte pouze to, co vám ukazují, a potom to prostě *dělejte*.

Nejdůležitější je naučit se intenzivně udržovat velkou otázku: „Co jsem?“ Budete-li odhodlaně udržovat tuto otázku, potom se objeví pouhé nevíím. V tomto bodě není žádné myšlení. Nejsou zde již žádná slova, protože veškeré myšlení je úplně odetnuto. Nazýváme to nevíím. Také se to nazývá právě Já nebo pravá přirozenost. Někdy se tomu říká osvícení, *satori* nebo *kenšó*. Původně však tento bod nemá žádné jméno ani formu. Jestliže jej dosáhnete, dosáhnete hínajánového buddhismu, mahájánového buddhismu i zenu. Dosáhnete poznání, že hínajána, mahájána a zen jsou jedním a tím samým bodem. „Co jsem?“ Tento bod nazýváme nevíím.

Proto doufám, že budete číst slova této knihy, aniž byste na nich ulpívali, půjdete pouze přímo *nevíím*, budete to bez přestání deset tisíc let stále znova a znova zkoušet, dosáhnete osvícení a zachráníte všechny trpící bytosti.

zenový mistr Seung Sahn
muž z hory Dok Seung
chrám Hwa Gye Sah
Soul, Jižní Korea
1. srpna 1997

觀

世音

崇山

I.

BUDDHISMUS

1 | SMYSL BUDDHISMU

*Nejprve dosáhni osvícení,
potom uč všechny bytosti.*

PŘED MNOHA STALETÍMI CHODÍVAL po athénských ulicích a tržištích řecký filozof Sokrates a učil své žáky. Stále dokola jim opakoval: „Musíte porozumět sami sobě!“ Jednoho dne se ho jeden žák zeptal: „Sokrate, stále nás nabádáš, abychom porozuměli sami sobě. Ale co ty? Rozumíš ty sám sobě? Víš, kdo jsi?“

„Ne, nevím,“ odpověděl Sokrates. „Ale tomuto *nevím* rozumím.“ To je velmi pozoruhodné učení. Buddhistická praxe poukazuje na stejnou zkušenost. Většina lidí prochází životem bez sebelepšího ponětí o tom, čím jsou. O světě toho víme hodně, sami sobě však nerozumíme. Proč jsme přišli na tento svět? Proč žijeme? Kvůli lásce? Kvůli penězům? Kvůli slávě a uznání? Žijete kvůli své ženě, svému muži nebo kvůli svým dětem?

Když vám někdo položí otázku „proč žijete?“, možná mu velmi pohotově odpovíte: „Žiji pro své děti. Proto, abych pro ně vydělal dost peněz, nebo prostě proto, aby se měly dobře.“ Tak uvažuje většina lidí. Žijí pouze pro svou rodinu, pro rychle pomíjející společenské uznání, pro radost z umělecké tvorby anebo proto, aby dosáhli vlivného postavení. Každý se chce mít dobře. Když se pozorně

podíváte na tento svět, zjistíte, že většina lidí jí, spí a žije pouze pro své vlastní potěšení. Ale to není skutečným smyslem lidského života. Pro život na tomto světě to má jen dočasný význam. Copak mohou být lidé skutečně šťastní, jestliže neprijdou na to, čím jsou?

Buddha žil v Indii před dvěma a půl tisíci lety. Pocházel z královské rodiny a jmenoval se Siddhártha Gautama. Byl princ a měl se velmi dobře. Žil v překrásném paláci a mohl mít vše, nač pomyslel: dobré jídlo, nádherné šaty, mnoho krásných žen, vysoké postavení. Byl královským synem a jednoho dne měl zdědit mocné království. To vše by bývalo bylo nádherné, jenže v nitru byl Buddha nešťastný, protože nerozuměl sám sobě. Nerozuměl životu a nerozuměl smrti. Hluboce se rmoutil nad tím, že všechny bytosti trpí nemocemi a nakonec zestárnou a zemřou. Odtud vyvěrala jeho velká otázka – co je jeho vlastní přirozenost a přirozenost všech bytostí. „Co jsem? Já nevím...“

V té době byl v Indii rozšířen bráhmanismus – náboženská forma hinduismu. Vyznával jej téměř každý. Bráhmanismus však na tak hlubokou otázku nemohl dát mladému princovi odpověď. A Siddhártha byl stále nešťastnější. „Proč lidé přicházejí na tento svět? Proč každý den jíme? Co jsem?“ Jedl, ale jídlo pro něj nemělo žádnou chuť. Poslouchal hudbu, ale netěšila ho. Překrásný palác se mu stal vězením.

Jednou v noci Siddhártha palác opustil. Opustil svou rodinu, svou krásnou ženu a své malé dítě. Oholil si hlavu, stal se mnichem a odešel do hor. Po dobu šesti let velmi usilovně praktikoval. „Co jsem? *Nevím...*“ Odvážně udržoval tuto otázku zaměřenou do jediného bodu. Jednoho rána, když seděl pod stromem bódhi, uviděl na východní obloze Jitřenku. V tom okamžiku – BUM! – Siddhártha a hvězda splynuli v jedno. Dosáhl své pravé přirozenosti. Jeho mysl byla celým vesmírem v nekonečném čase a prostoru

a tento vesmír nebyl ničím jiným než jeho vlastní myslí. Viděl, že zde není ani život, ani smrt. Nic, co by kdy přicházelo nebo odcházelo. Říkáme, že se probudil a dosáhl své pravé přirozenosti. Obsáhl celé lidské vědomí – viděl, že když se objeví nevědomost, objeví se i mysl. A když se objeví mysl, objeví se i touha. A s každou touhou či žádostivostí se pak objeví také život a smrt, přicházení a odcházení, štěstí a smutek. Buddha udržoval mysl *nevím* na sto procent – šel jenom přímo *nevím* – a poznal, jak tento nekonečný cyklus zastavit. Úplně se osvobodil z věčného koloběhu zrození a smrti; z koloběhu, v němž jsou uvězněny všechny bytosti. Zcela dosáhl své správné cesty a pravdy a poznal, jak má správně žít. Tomu se říká *osvícení*.

Ale pravda, již dosáhl, byla vysokým stupněm poznání. Jak ji uzpůsobit, aby pomáhala tomuto trpícímu světu? ve chvíli, kdy Buddha dosáhl osvícení, uviděl, jak se všechny cítící bytosti rodí, jak trpí a umírají a znovu a znovu se rodí a trpí a umírají v nekonečném koloběhu strastí. Viděl miliardy bytostí chycených v odvěkém cyklu zrození, stárí, nemoci a smrti, jak jsou bez přestání stále a stále dokola vedeny svou žádostivostí, hněvem a nevědomostí. Tomuto cyklu se říká *samsára*. „Chci tohle. Chci tamto. Tohle mám rád. Tamto rád nemám.“ Když Buddha dosáhl osvícení, uviděl, že každá cítící bytost velmi trpí. Všichni však už byli na utrpení tak zvyklí, že je ani nenapadlo, že by něco bylo v nepořádku. Jak by tomu, co Buddha viděl, mohl vůbec někdo uvěřit? „Jak mám ostatní lidi učit?“ přemýšlel. Bylo to stejné, jako kdyby se vysoce kvalifikovaný doktor věd pokoušel předávat své znalosti malým dětem – copak by mu mohly rozumět? Cítící bytosti byly natolik ovládnány svou vlastní myslí plnou žádostí a byly natolik připoutány ke svému utrpení, že Buddha velmi pochyboval o tom, zda by byl vůbec někdo schopen jeho učení přijmout. V sůtrách stojí, že se

započetím svého učení váhal. Třeba by se mu lidé smáli, dokonce by ho mohli za jeho kacírský vhléd i zabít. To vše si velmi dobře uvědomoval. Mohl navždy zůstat v nirváně, ve svém probuzeném stavu neomezeného klidu a blaženosti, a nikdy z něj už nevyjít.

Buddha však s trpícími bytostmi nesmírně soucítit. Proto vstal ze svého místa pod stromem bódhi a opustil klid a blaženost nirvány. Odešel do měst plných svárů, aby zde začal učit. Opustil svou dobrou situaci. Neulpěl na klidu a tichu. Neulpěl na své blaženosti. Nezůstal v nirváně, ve stavu, kde není utrpení, život ani smrt. Vrátil se do hlučného světa plného sporů, aby zachránil všechny bytosti od utrpení, aby jim ukázal, že mohou, tak jako on, dosáhnout své původní přirozenosti. Zkušenost osvícení tu nebyla jen pro něho samotného. To je velmi důležité. Je to vyjádřeno znaky *tedža, tebi*: Velká láska a Velký soucit. Buddha dosáhl osvícení, tedy svého velkého poslání a poslání všech bytostí. Tady začíná buddhismus.

Obecně je termínem buddhismus označováno učení historické postavy jménem Šákjamuni Buddha. Ale co přesně znamená *buddha*? Není to nic zvláštního. Slovo *buddha* pochází ze sanskrtu a znamená „probuzený“. Dosáhnete-li své mysli, dosáhnete svého pravého Já a probudíte se ze svého snu o utrpení. Jeden vynikající učitel řekl: „Mysl je buddha, buddha je mysl.“ Jestliže dosáhnete své mysli, svého pravého Já, stanete se buddhou. Buddhistické učení neznámá tedy nic jiného než to, že Buddha Šákjamuni dosáhl sám sebe. Dosáhl zcela své mysli, a tím dosáhl mysli všech bytostí. Zároveň dosáhl správného působení této mysli – pomáhání všem bytostem. To je důležité.

Buddhismus je jednoduchý – pouze se sami sebe ptejte: „Co jsem?“ Nevím... Buddha seděl šest let a jenom udržoval mysl *nevím*. Velký zenový patriarcha Bódhidharma seděl v jeskyni v Šao-linu devět let a také pouze udržoval mysl *nevím*. Proto i já se vás

ptám, kdo jste? Odkud jste přišli, když jste se narodili? Kam půjdete, až zemřete? Dosáhnete-li těchto otázek, dosáhnete i svého pravého Já a stanete se nejvyšším z říše zvířat. Jestliže jich však nedosáhnete, bude to stejné, jako byste byli kočkou, psem nebo nějakým jiným zvířetem. Knihy vám toto dosažení neumožní. Nezáskáte je za peníze. Dokonce ani Buddha, ani nějaký bůh vám k němu nepomohou. Proto je tak důležitá správná meditační praxe. Jak dosáhnout svého pravého Já, jak dojít k úplnému dosažení pravdy a správného života?

Do tohoto bodu vede mnoho cest. Existují mnohá náboženství, mnohé duchovní směry. Ve skutečnosti však jsou na světě náboženství jenom dvě: objektivní a subjektivní. Vyznávání objektivního náboženství znamená víru v nějakého boha, sílu nebo ve zvláštní bytosti, které existují vně nás samých. Je to víra v jakousi sílu, která ovládá celý svět a nás všechny. Lidé si myslí, že víra v takového boha nebo v takovou sílu jim něco přinese – stanou se šťastnými, budou se cítit dobře. Možná že získají zvláštní energii nebo magickou sílu, možná se stanou svatými. Možná že se dostanou do nebe. Někteří lidé z této tradice říkají, že usilují o splynutí s bohem, a provádějí meditace, které (domnívají se) jim k tomu dopomohou. Stále tu však je vytváření nějakého objektu, s nímž se lze sjednotit, a jedná se tedy o objektivní náboženství.

Buddhismus je naopak subjektivní náboženství. Usiluje o přímý vhled do podstaty samého bytí, počínaje vzhledem do podstaty našeho vlastního bytí. „Co jsem? Co je ‚já‘ a odkud toto ‚já‘ přišlo? Odkud jsem přišel, když jsem se narodil? Kam půjdu, až zemřu?“ Ve chvíli, kdy se sami sebe takto zeptáte, je veškeré myšlení odečtnuto. Vnitřní a vnější se zcela sjednotí. A sjednotí se také subjekt a objekt, protože bez myšlení subjekt ani objekt neexistují. Když si položíte tuto otázku – „Co jsem?“ „Jenom nevím...“ – potom vy

a vesmír, všechno splyne v jedno. Buddhistické učení vždy poukazuje na přirozenost vaší mysli: „Lidské bytosti jsou takové a takové. Takto se utrpení objevuje a takto se z něj můžeme vymanit.“ Toto učení není závislé na knihách a studiu. Nespolehá na to, že by bůh nebo nějaká vnější síla za nás mohli tyto otázky zodpovědět. Veškeré buddhistické učení nám ukazuje, jak pomoci otázky „Co jsem?“ dosáhneme *nevím*, které je naší pravou přirozeností, naším pravým Já. Vždy poukazuje na přímý *prožitek* naší pravé přirozenosti, díky němuž skutečně dosahujeme správné cesty, pravdy a správného života. Je tedy vidět, že Buddhovo učení ve skutečnosti žádným náboženstvím není; je to cesta.

Smyslem buddhismu je: „Nejprve dosáhni osvícení, potom uč všechny bytosti.“ Je to stejné jako dvě kola káry. Bez obou kol se nikam nedostanete. Jestliže budete úplně přehlížet obyčejné lidi, nikdy svou cestu nenaleznete. Když však nevyvinete dostatečné úsilí k tomu, abyste poznali sami sebe, nemůžete se stát buddhou. Proto říkáme, že osvícení a pomoc všem bytostem jsou jako dvě kola káry. Jízdou po obou kolech dosahujeme Buddhovy země. Můžete znát osmdesát čtyři tisíc sůter buddhistické Tripitaky. Neporozumíte-li však sami sobě a nebudete-li ve svém denním životě pomáhat lidem, potom je všechno vaše porozumění naprosto zbytečné. Ve chvíli, kdy bude vaše tělo umírat, nepomůže vašemu pravému Já k nalezení vlastní cesty ani sto doktorátů. Jeden vynikající učitel řekl: „Jeden čin je lepší než deset tisíc myšlenek.“ To je totéž jako Velká láska, Velký soucit, Velká cesta bódhisattvy – dosažení správného působení mysli, jež vede k záchraně všech trpících bytostí.

Abyste dosáhli smyslu buddhismu, musíte nejprve dosáhnout osvícení – musíte dosáhnout pravdy a musíte dosáhnout své přirozené moudrosti neboli *pradžni*. Musíte dosáhnout správné cesty

v tomto světě a zachránit všechny bytosti od utrpení. To je pravým úkolem lidí.

Jakmile dosáhnete svého pravého Já, dosáhnete i univerzální podstaty. Znamená to, že dosáhnete jednoty s celým vesmírem; vy a ostatní bytosti nejste nikdy oddělení, neboť vše ve vesmíru je ve skutečnosti téže podstaty. Dosáhnete tak stavu, v němž se nachází celý svět – mnoho bytostí stále velmi trpí. A všechny ty bytosti se vůbec neliší od vaší vlastní mysli. To je pozoruhodná zkušenost. Buddha učil, že ve všech našich nesčíslných předešlých životech musela být každá jednotlivá bytost, jakkoli malá, alespoň jednou naším otcem nebo matkou. Co můžete dělat, zažijete-li takovýto vzhled? Budete-li udržovat mysl *nevím* vždy a všude, váš úkol se objeví velmi jasně přímo před vámi. Dosáhnout svého pravého Já jednoduše znamená, že okamžik za okamžikem udržuji správnou situaci, správný vztah a správné působení na tomto světě. Působím v tomto vesmíru čistě, abych zachránil všechny bytosti. Dosažení osvícení a učení ostatních bytostí nejsou tedy dvě různé věci. Když se vrátíte ke své mysli, která je před myšlením, vše se stane jedním.

Copak je v tomto bodě možné nepomáhat všem bytostem? Vaše správná situace, správný vztah a správné působení se jasně objeví přímo před vámi. Úkolem osvícení je pomáhat všem ostatním bytostem – skutečně to není nic zvláštního. To je pravý smysl buddhismu.

2 | SMĚRY BUDDHISMU

Hínajánový buddhismus.
Mahájánový buddhismus.
Zenbuddhismus.

BUDDHISTICKÉ UČENÍ LZE ROZDĚLIT podle tří hlavních tradic na hínajánový, mahájánový a zenový buddhismus. Buddhismus však ve skutečnosti buddhismem není. Není to „něco“. Buddhismus prostě znamená dosažení přímého vnímání skutečnosti – právě takové, jaká je. Jednou se kdosi zeptal zenového mistra Čodžua: „Proč přišel Bódhidharma do Číny?“ Jinými slovy: „Jaký je význam buddhismu?“ Čodžu odpověděl: „Cypřiš na zahradě.“ Nebo se jakýsi mnich zeptal zenového mistra Madžoa: „Co je Buddha?“ Mistr odpověděl: „Žádná mysl, žádný Buddha.“ Původně je buddhismus pouze název cesty, jež vede k dosažení našeho pravého Já a k pomoci všem ostatním bytostem. Něco takového je však pro mnoho lidí velmi obtížné. Proto se na tomto světě objevil Buddha, dosáhl osvícení a učil po dobu čtyřiceti pěti let. Nejprve učil hínajánový buddhismus. Učil čtyři vznešené pravdy – o tom, že všechen život je pomíjivý, a proto je utrpením, a o tom, jak se z tohoto utrpení vymanit. Učil podmíněnému vznikání a praxi různých vhladů.

Jak se mysl jeho studentů postupně vyvíjela, začínal Buddha učit tomu, co později dostalo název mahájánový buddhismus. Je to cesta prázdnoty. Někdy se jí také říká velká cesta bódhisattvy: slibuji, že nevstoupím do nekonečného klidu a blaženosti nirvány, dokud nebude i ta poslední bytost zbavena utrpení. Nakonec, když byli jeho studenti již zcela zralí, začal Buddha učit zen. Dva a půl tisíce mnichů se shromáždilo na Supím vrchu, aby vyslechli jeho řeč dharmy. Buddha však neotevřel ústa; jenom seděl a nehýbal se. Uplynulo několik minut. Studenti na něj napjatě hleděli v domnění, že něco není v pořádku. „Možná že je náš učitel dnes nemocný...“ „Kdy začne učení?“ Nakonec se Buddha sehnul, utrhl květinu a zvedl ji do výšky. Nikdo však nevěděl, co to znamená. Všichni se ohlíželi a stále čekali, až začne promlouvat o dharmě, až začne učit. Jen jeden student ze zadní řady, Mahákášjapa, se usmál. Tehdy Buddha řekl: „Předávám ti svou pravou dharmu.“ Tak se Mahákášjapa stal prvním Buddhovým nástupcem v linii, která pokračuje až do současnosti. Bylo to předání beze slov a směřovalo přímo z mysli do mysli.

Každá ze tří tradic – hínajána, mahájána a zen – má svůj vlastní způsob učení a používá jiné techniky. Sledují však stejný směr a mají tentýž smysl: jak se probudit a pomoci tomuto světu?

Hínajánový buddhismus učí: když se objeví myšlení, objeví se „já“. Když se objeví „já“, celý svět se rozdělí na dvojice protikladů. René Descartes řekl: „Myslím, tedy jsem.“ To je totéž. Jestliže je „já jsem“, je také „já nejsem“. Bytí a nebytí, život a smrt, dobro a zlo, to vše pochází z myšlení v protikladech. Stejně tak utrpení. Hínajánový buddhismus učí: objeví-li se mysl, objeví se také dharmu. S dharmou se objeví jméno a forma. Se jménem a formou se objeví libost a nelibost, dobro a zlo, život a smrt, radost a smutek. Hínajána pak tuto sféru, kterou všichni obýváme, nazývá světem utrpení.

Celý život je utrpení a utrpení je život. Samsára. Učení hínajány říká, že žijeme v pomíjivém světě plném utrpení, a ukazuje nám, jak se z něj můžeme vymanit. Svět utrpení je tvořen pouze naším vlastním myšlením. Učení hínajány nám ukazuje, jak se z tohoto světa protikladů, ze světa, v němž existuje život a smrt, vymanit a dosáhnout říše absolutna neboli nirvány. V nirvane není ani život ani smrt, není tu přicházení ani odcházení, není tu nahoře ani dole. Je to stav úplného klidu a blaženosti. Dosažení úplného stavu prázdnoty – nirvány – je nejvyšším cílem hínajánového učení.

Mahájánové učení začíná v tomto bodě prázdnoty a „ne-já“ – tam, kde hínajánové učení končí. Ukazuje nám, jak nás prožitek prázdnoty může dovést k dosažení „úplného světa“. Znamená to, že když je vaše mysl úplná, potom je všechno stále úplné. Slunce, měsíc a hvězdy – vše je úplné. Utrpení je úplné. Šťěstí je také úplné. Co není úplné? Jedna slavná báseň říká: „Každá věc, ať ta či ona, je úplná. Každá věc, ať ta či ona, to má.“ Udržujete-li tuto mysl (*udeří do stolu*), potom tu není žádné vně a žádné uvnitř. Není tu žádný objekt ani subjekt. (*Udeří.*) Jste vesmírem; vesmír je vámi. Někdy to nazýváme absolutnem. (*Udeří.*) Absolutno znamená „úplný“.

Tento „úplný svět“ je pravdou. Jestliže vaše mysl odetnula všechno myšlení, potom žádné myšlení není. Není-li tu žádné myšlení, není ani žádné „já“. A není-li tu žádné „já“, potom je vaše mysl čistá jako prostor. Znamená to, že je čistá jako zrcadlo. Pouze odráží všechny věci, které se před ní objeví, přesně takové, jaké jsou – obloha je modrá, strom je zelený, pes štěká „Haf! Haf!“, cukr je sladký. Vše, co vidíte, slyšíte, cítíte, ochutnáváte, čeho se dotýkáte – vše je pravdou právě takové, jaké to je. Tomu říkáme „úplný svět“.

Dosažení úplnosti světa znamená dosažení pravdy. Buddha nám však ukázal, že se zde nesmíme zastavit. Skutečně, vše je úplné právě

takové, jaké to je; vše je pravdou. Obloha je modrá, to je pravda. Cukr je sladký, to je pravda. Právě v tuto chvíli vítr venku ohýbá stromy, to je také pravda. Musíme však učinit ještě jeden krok: jestliže dosáhneme pravdy, jak ji použijeme, aby v našem životě správně působila? Jinými slovy – jak pomůžeme ostatním cítícím bytostem? Mahájánový buddhismus znamená vnímat prázdnotu všech věcí a z tohoto hlubokého prožitku prázdnoty potom plyne dosažení skutečnosti, jak tato pravda pomáhá život za životem všem bytostem. Nazýváme to Velkou láskou a Velkým soucitem nebo Velkou cestou bódhisattvy. Okamžik za okamžikem žiji pouze pro všechny bytosti.

A co je zenbuddhismus? Zen nikdy nemluví o absolutnu ani o světě protikladů. Nepokouší se vysvětlit, co je to prázdnota, pravda nebo úplný svět. Zenová praxe nikdy nic nevysvětluje. Míří přímo do naší mysli, k našemu pravému já, abychom mohli přímo dosáhnout osvícení a pomoci všem bytostem. Zen neklade důraz na jazyk a znalosti – jen na praxi meditace. Zenové učení nikdy nezkoumá svět protikladů ani absolutno a nikdy nemluví o úplném světě. Veškeré zenové učení míří právě v tomto okamžiku do vaší mysli. Co děláte právě teď? Toto učení nás vždy obrací k tomu, co nazýváme „světem tohoto okamžiku“. Tento okamžik je velmi důležitý. Je v něm obsaženo úplně všechno – nekonečný čas a nekonečný prostor. (*Hlasitě udeří svou holí do stolu.*) Je v něm pravá cesta, pravda a správný život. (*Hlasitě udeří do stolu.*) V tomto jediném okamžiku je vše (*udeří*) a zároveň zde není nic (*znova udeří*). Jestliže dosáhnete tohoto okamžiku, dosáhnete všeho. To je zenbuddhismus. Není zde žádná mysl (*úder*), žádný Buddha (*úder*), žádný Bůh (*úder*), nic! (*Úder.*) Ale zároveň je zde mysl (*úder*), i Buddha (*úder*), i Bůh (*úder*), je zde všechno! A prožívání tohoto stavu, to je zenbuddhismus.

Všechny tři hlavní buddhistické tradice tedy pomocí rozdílných technik docházejí ke stejné zkušenosti. Řekněme například, že nevíte, jak vypadá meloun. Ještě nikdy jste jej nejedli. Požádáte-li hínajánového buddhistu, aby vám vysvětlil, co je to meloun, dostane se vám takovéto odpovědi: „Meloun vyrůstá z malých černých semínek zasetych v zemi. Ta vyklíčí a nasadí malé výhonky. Ty se brzy promění ve stvol, rostou a rostou, až se objeví květy. Květy se promění v plody a ty se stále zvětšují, dokud nedosáhnou patřičné velikosti. Potom je možná někdo sní nebo shnijí a dostanou se zpátky do země. Celý proces se pak opakuje znova: semínko, klíček, stvol, květ, plod. A tak to jde stále dokola.“ Jinými slovy se tomu říká dvanáct článků podmíněného vznikání. Semena melounu, potom ovoce, a znova semena a ovoce – bez přestání, pořád dokola. Toto učení je především úvahou o čase, o tom, co se během času mění.

Mahájánový buddhismus si času nevšímá. Můžeme říci, že je spjat zejména s prostorem nebo „formou“. Když se zeptáte mahájánového buddhisty, co je to meloun, nejspíš vám odpoví: „Víte, meloun má zelenou slupku se světlými a tmavými pruhy. Může být pěkně těžký. Na Západě je vodní meloun šišatý jako míč na ragby. V Koreji má tvar fotbalového míče. Na povrchu je tvrdý a uvnitř měkký. Když dozraje, je uvnitř červený a také má malá černá semínka. Červená část je sladká, zatímco bílá sladká není a ta zelená je trochu trpká.“ Mahájánový pohled se zabývá formou – pravdou melounu. Mahájánový buddhista vám rovněž vysvětlí, že všechny tyto čtyři vlastnosti – barva, váha, chuť a tvar – jsou úplně prázdné.

Zen učí velmi jednoduše a přímo. Jestliže se chcete dozvědět, co je to meloun, vezměte nůž a kus melounu si uřízněte. Potom jej vložte do úst – BUM! Vaše vlastní zkušenost! Slova, knihy ani učení jej vyjádřit nemohou. I kdybyste přečetli sto knih o melounech

a vyslechli sto přednášek o tom, co je meloun, nic z toho by vás neučilo tak dobře jako to jediné sousto. „Co je to meloun?“ BUM! – „Ááá! Tak tohle je meloun!“ Právě jste dosáhli melounu a toto dosažení je tu navždy. Proto je zenové učení popisováno jako „nezávislé na slovech, zvláštní předání mimo sútry, mířící přímo do myslí: nazří svou pravou přirozenost, staň se buddhou“. K poznání melounu není potřeba slov – dokonce i děti jej mohou poznat! To je způsob zenového učení.

3 | VNITŘNÍ USPOŘÁDÁNÍ BUDDHISMU

Drahocenný
klenot Buddha objekt víry a emocionální stránka buddhismu

Vymanění
se z bolesti
a dosažení
potěšení *samádhi* → krása → víra

Drahocenný
klenot
Dharma filozofická a intelektuální stránka buddhismu

Cesta
z nevědomosti *pradžňá* → pravda → porozumění svatost
mókušá
osvobození

Drahocenný
klenot sangha etický a mentální rozměr buddhismu

Ukončení zla
a konání dobra *šíla* → dobro → praxe

Lidské vědomí se – obecně řečeno – skládá ze tří částí: z citů, rozumu a vůle. Bolest i radost mají svůj původ v našich citech, pochopení vychází z rozumu a jednání vyvstává z vůle. Jak však tyto tři složky sladit, aby tomuto světu pomáhaly? To je velmi důležité. Buddhismus podává lidskému vědomí tři léky a jejich prostřednictvím léčí nemoci způsobené myšlením, jež vytvářejí utrpení. Tyto léky umožňují návrat k naší původní přirozenosti. Jmenují se buddha, dharma a sangha. Říkáme jim také tři klenoty.

Tento svět vytvářejí čas, prostor a zákon příčiny a následku. Jsou to ty nejmocnější síly v životě téměř všech lidí. Nic z toho však ve skutečnosti neexistuje a později uvidíme, že všechny je vytváří výhradně naše myšlení. Jak je potom možné, že nás tak silně ovlivňují? Mysl člověka tvoří city, rozum a vůle. Tyto tři složky jsou však mnohdy ve vzájemném nesouladu a často nejsme schopni je ovládat. Zakrývají naše pravé Já jako mraky. Kvůli této nerovnováze pak podléháme iluzi a věříme v existenci času a prostoru a jsme ovládnuti zákonem příčiny a následku. Ztrácíme svou cestu tímto světem, a způsobujeme tak sobě i ostatním více utrpení. Kvůli těmto třem mrakům proto mluví buddhismus o takzvaných Třech klenotech – buddhovi, dharmě a sangze.

Klenot Buddha

Co je to buddha? Slovo *buddha* pochází ze sanskrtu a je odvozeno ze slovesného základu, jenž znamená „probud' se“. Je to totéž jako říci „dosáhni svého pravého Já“. Jestliže dosáhnete svého pravého Já, stanete se buddhou. Buddha tedy není ničím zvláštním, ničím, co by bylo vně vás. Buddha znamená, že když dosáhnete svého pravého Já, dosáhnete své vlastní mysli. Jeden vynikající učitel kdysi

řekl: „Mysl je buddha; buddha je mysl.“ Jak tedy dosáhnete svého pravého Já? Úkolem prvního klenotu proto je propojit naši citovou zkušenost s duchovním cvičením a hledáním osvícení.

Zpočátku, když se svou praxí teprve začínáte, máte pouze víru v Buddhu Šákjamuniho a jeho učení. „Miluji Buddhu. Chci být jako on.“ To jsou vaše city spojené s buddhismem skrze klenot buddhu. Jestliže ve cvičení pokračujete, myšlení se zklidňuje a není již tak složité. Uvědomíte si, že když se mysl pročistuje, mezi myšlením a city vzniká rovnováha. A pokud takto uvedete své myšlení do rovnováhy s city, můžete se zbavit utrpení a dojít štěstí. A i když se vnější podmínky stále mění, vaše mysl zůstává nehybná. Vidíte jasně, slyšíte jasně, cítíte jasně, jasně vnímáte chutí a hmatem – vše je krásou právě takové, jaké to je. Potom uvěříte, že obloha je modrá, strom je zelený, pes štěká: „Haf! Haf!“ Můžete věřit všemu. Jednou, když zenový mistr Un Mun (čín. Jun-men) vycházel ze záchodové budky, přistoupil k němu jeden mnich a zeptal se: „Co je to buddha?“ Zenový mistr se právě díval na dlouhou dřevěnou hůl používanou k čištění záchodu, která se právě sušila na slunci. Mistrova odpověď zněla: „Suché hovno na holi.“ To je všechno. A stejné je i vnímání pravdy. Je to život z okamžiku na okamžik. Nazýváme to klenot buddha.

V tomto klenotu krása znamená, že pokud je vaše mysl nehybná, pak je vše krásné, neboť vše je pravdou. Tato krása však není vyjádřením vnějšího vzhledu nebo přitažlivosti. Před několika lety jsem vyučoval v Paříži. Kdosi ze zenového centra mě pozval na výstavu obrazů, která probíhala v jednom věhlasném muzeu. Bylo tam mnoho zajímavých uměleckých prací. Jeden významný obraz visel zcela osamocen na velké stěně. Při pohledu z protějšího konce místnosti se nedalo rozeznat, co na obraze je. Šel jsem blíž a brzy jsem jej uviděl zcela zřetelně. Byly na něm dvě staré, obnošené

a dřevé ponožky – ve zlatém rámu! Byly pořádně špinavé. Přesto byl tento obraz považován za nejlepší z celé výstavy. Každý v tom muzeu říkal: „Ó, to je znamenité dílo!“ Kdosi nám sdělil, že muzeum za něj zaplatilo spoustu peněz.

Ale kdo by stál o tyto špinavé, obnošené ponožky, visící v dřevěném rámu na zdi věhlasného muzea? Co ty ponožky měly představovat? Jaký byl jejich vnitřní význam?

Vnitřní význam obrazu spočíval v tom, že nějaká lidská bytost v těch ponožkách hodně dlouho chodila. Vložila do nich spoustu energie a úsilí. Časem se ponožky obnosily a objevilo se v nich plno děr, bylo na nich vidět mnoho utrpení. Tento obraz se starými ponožkami říká něco velmi důležitého – učí nás něco o životě člověka. Ty ponožky jsou právě takové, jaké jsou. Jsou součástí obyčejného každodenního života, který většina lidí nebere na vědomí. Takže i když jsou ty ponožky špinavé, jejich význam je krásný. „Co je to buddha?“ „Suché hovno na holi!“ Zenový mistr Unmun nás učí totéž co tyto ponožky. Vzhled ponožek však lze jen stěží považovat za krásný. Kde se tedy ta krása bere?

Pravá krása pramení v naší nehybné mysli. V sanskrtu se tato mysl nazývá *samádhi*. Je to hluboká meditace – nehybnost. Naše čistá, původní přirozenost. Když je naše mysl nehybná, vše je krásné právě takové, jaké to je. Pokud je však naše mysl v pohybu, potom ani krásný obraz, krásná krajina nebo jiné krásné věci, které se před námi objeví, se kvůli rychlým změnám v naší mysli krásné nezdají. Každý to již někdy zažil. Když jste například rozčilení, je vám smutno nebo jste v depresi, může znít i líbezné ptačí cvrlikání za oknem jako hluk, který vám jde na nervy. Protože ulpíváte na svých pocitech nebo vnějších podmínkách, s jejich proměnou se neustále mění i vaše mysl. Pořád dokola! Ztrácíte svůj střed. S takovouto myslí můžete i sebekrásnější krajinu vnímat jako smutnou

a ošklivou. Lahodná jídla vás netěší: „nechutná mi to!“ Nejdůležitější je tedy udržovat z okamžiku na okamžik nehybnou mysl. To je skutečný význam samádhi. Znamená to, že mysl je nehybná při sezení, stání, ležení, řízení auta, mluvení, stále. Jestliže udržujete nehybnou mysl při každé činnosti, potom vnímáte skutečnou krásu tohoto obyčejného světa, protože vidíte věci právě takové, jaké jsou. A můžete toto poznání strávit tak, že se promění v moudrost.

Nehybná mysl dává také vzniknout víře. Když se vaše mysl nehýbe, můžete zcela spontánně uvěřit v krásu tohoto světa. Uvěříte, že celý svět je již pravdou. Tomu říkáme víra. Víra v Buddhu coby objekt víry ve skutečnosti znamená (na rozdíl od ostatních náboženství) víru ve své pravé Já, ve svou původní přirozenost – vy už jste buddhou! Věříte svým očím, uším, nosu, jazyku, tělu a myslí. Věříte stromům, obloze, Buddhovi, Bohu. Věříte všemu. Jednou se mě kdosi zeptal: „Soen Sa Nime, věříš v Boha?“

„Samozřejmě!“ odpověděl jsem.

Dotyčný byl šokován: „Jsi zenový učitel, copak je možné, abys věřil v Boha?“

„Věřím svým očím, uším, nosu, jazyku, tělu a myslí, proč bych nevěřil i všemu ostatnímu? Věřím tomuto zelenému stromu, této modré obloze, štěkajícímu psu, vůni tyčinky, tak proč bych nevěřil v Buddhu nebo v Boha?“

Můžete věřit všemu. Taková víra je poznáním, že vy a vše ostatní nejste nikdy oddělení. (*Udeří do stolu*). Tento bod. Vy a vesmír nejste dvě rozdílné věci, nikdy nejste oddělení. Řekněme, že nějaký muž a jeho žena věří ve své pravé Já. Nacházejí se zrovna každý na jiném místě, jejich těla jsou tedy oddělena. Ale protože jejich mysl je stále v jednotě, ve skutečnosti nikdy oddělení nejsou. Pokud věříte ve své pravé Já, můžete věřit všemu – vy a vše ostatní jste se již sjednotili. Tomu říkáme víra. Mnohá náboženství učí, že Bůh

a já jsou dvě oddělené věci. Já jsem tady a Bůh je tam. Věřit tímto způsobem znamená věřit v něco, co existuje vně vás a co nelze uvidět. Taková je víra většiny věřících. Tehdy mluvíme o objektivním náboženství, které vytváří objekt víry a věří, v jeho existenci. Takové učení však není úplné.

Ale jak jsme již řekli, buddhismus je subjektivní náboženství, které je bez subjektu a objektu. Ve skutečnosti to ani náboženství není. Jeden významný učitel prohlásil: „Mysl je buddha. Buddha je mysl.“ To je vše. Víra v Buddhu je pouze způsob, jak uvěřit v sebe sama – ve svou pravou, původní přirozenost. Ty jsi buddhou, buddha je tebou! Vše, co vidíš, slyšíš, cítíš, ochutnáváš, čeho se dotýkáš, vše je pravdou, vše je krásou, vše je buddhou právě takové, jaké to je. S nehybnou myslí je dokonce i hovno krásné! Proč ne? Až vám bude tato zkušenost jasná, vaše pravá cesta se objeví zcela jasně přímo před vámi. Klenot buddhy tedy znamená udržování nehybné myslí z okamžiku na okamžik, v každé situaci, za jakýchkoli podmínek.

Klenot dharma

Buddha učil, že všechno utrpení je vytvářeno naší myslí, naším myšlením. My lidé chápeme příliš mnoho, což znamená, že máme také mnoho problémů. Jestliže rozumíme málo, potom máme problémů jen trochu. Pokud však zcela udržujeme mysl *nevím*, potom nic není problém. Usilovně udržovat pouze mysl *nevím* znamená vrátit se do prvotního bodu, k naší myslí, která je před myšlením. Myšlení vytváří porozumění a všechno vaše porozumění je pouze myšlenkou někoho jiného. A pokud tuto myšlenku zcela nestrávíte, potom po celý svůj život jenom následujete cestu někoho jiného. Někdo například řekne: „Obloha je modrá.“

Jiný člověk prohlásí: „Strom je zelený.“ Ale sama obloha nikdy neříká: „Já jsem modrá.“ Strom nikdy neříká: „Já jsem zelený.“ To jenom lidé říkají: „Obloha je modrá. Strom je zelený.“ Kdysi dávno v dětství vám někdo sdělil: „Obloha je modrá.“ Od té doby si nesete tuto myšlenku stále s sebou. Pes nikdy neříká: „Obloha je modrá.“ Kočka nikdy neříká: „Strom je zelený.“ Pes také nikdy neříká: „Já jsem pes.“ Kočka nikdy nevěří v to, že je kočkou. Všechno tyto představy vytvářejí lidé a potom za ně bojují. To je chybný pohled. Vytváříme barvy, velikosti, tvary, čas, prostor, jména a formy. Vytváříme příčinu a následek, život a smrt, přicházení a odcházení. Nic z toho však původně neexistuje, vše vychází z myšlení. Vše je myšlením vytvářeno. Je to jen představa někoho jiného. Američané mají americkou představu: psovi říkají *dog*. Korejci mají zase korejskou představu – nenazývají ji ovšem *dog*, nýbrž *gje*. Co z toho je správné? Pokud si chcete být stoprocentně jisti, jděte se zeptat psa: „Jsi pes?“ Dá vám zajímavou odpověď. Jestliže chceme strávit všechno porozumění a proměnit je v moudrost, musíme se nejprve vrátit k mysli, která je před myšlením. V tomto bodě není žádné jméno ani forma. Lidé mu říkají mysl, přirozenost, podstata, Bůh, já, Buddha, duch, duše nebo vědomí. Původně však v tomto bodě není jméno ani forma, neboť se nachází před myšlením. Jakmile tedy otevřete ústa, abyste jej nějak pojmenovali, již jste učinili velkou chybu.

Rozumová stránka hraje v životě lidí významnou roli. Descartes řekl: „Myslím, tedy jsem.“ Takový je člověk. Myšlení není původně ani dobré, ani špatné. Každý však na svém myšlení ulpívá a pak má problémy. Každý věří, že jeho myšlení je správné a že myšlení ostatních lidí správné není. To je hlavní příčina utrpení na tomto světě. Jak uzpůsobit naši mysl a myšlení tak, aby působilo správně a pomáhalo ostatním? To je velmi důležité.

Jestliže chceme porozumět tomuto světu, musíme se naučit své myšlení správně používat. Dokážeme-li používat svůj rozum jasně, může nám být v naší praxi velmi nápomocen. Každý člověk je k něčemu, po čem touží, trvale připoután. „Chci toto.“ „Chci tamto.“ „Až vykouřím tuhle cigaretu, tak se možná budu cítit lépe.“ „Poslední sklenku a nechám toho.“ Někdy si různé formy naší připoutanosti a lpění nejsme s to uvědomit ani po několika letech cvičení. Obvykle máme nějaké mentální návyky, které nám bez ustání zakrývají cestu. Ty se často po dlouhou dobu vůbec neprojeví.

Někdy se taková připoutanost vynoří zcela náhle během meditace. Pokud náš rozum nefunguje správně, stane se, že se necháme touto myslí touhy svést. Projeví se to jako nějaký zdánlivě neškodný pocit nebo nutkání. Ale když náš rozum funguje správně a naše poznání je jasné, jsme schopni vidět příčinu i následek, které by z našeho slepého následování daného pocitu vplynuly. „Vždyť je to jen můj pocit... A ten je přece prázdný. Následovat ho by vedlo jen k utrpení. Nepomohlo by to mé mysli, mému cvičení ani mému životu.“

I když po něčem velmi toužíme nebo máme nějaké silné emoce, stále můžeme vnímat, jaký tento svět ve skutečnosti je. Pocity nás neovládají, protože skrze jasné poznání vidíme, k jaké příčině a následku by oddání se takovým pocitům vedlo. Rozum je tedy velmi důležitý. Někteří lidé to nazývají „správný náhled“.

Buddha učil, že utrpení má počátek v nevědomosti. Ale co je to nevědomost? Nevědomost znamená přehlížet skutečnost, že tento svět je pomíjivý. Pokud to chápete pouze na konceptuální úrovni, je váš pohled jen intelektuální a vašemu životu nemůže pomoci. Jestliže jste nedosáhli svého pravého Já, potom ve skutečnosti nechápete život ani smrt. K tomu, abyste mohli dosáhnout osvícení, je velmi důležité nevědomost odložit. Jak to uděláte? Nejprve musíte

strávit své porozumění. Když je skutečně strávíte, potom „obloha je modrá“ nebo „strom je zelený“ se stane vaší vlastní zkušeností, vašim vlastním prožitkem. Vaše porozumění se tak postupem času proměňuje ve skutečnou moudrost. Vaše mysl se otevírá a s ní se mění i vaše nevědomost. Jestliže své porozumění strávíte úplně, říkáme, že jste dosáhli osvícení. Moudrost se rodí zcela přirozeně s vaší pokračující praxí, s tím, jak postupně trávíte své porozumění. Tak je buddhistické učení spojeno s naší rozumovou stránkou. Takové je působení klenotu dharmy.

Klenot sangha

Sangha představuje mravní stránku praxe, rozvíjení správného života. Někteří lidé tomu také říkají morálka. Správný život vychází z naší vůle, z našeho středu. Pokoušíme se odložit špatné návyky a jít správnou cestou, na níž pouze pomáháme všem bytostem. Pokud je náš střed nehybný, můžeme žít čistě a správně pro blaho ostatních. Někdy tomu také říkáme správný směr. To je základní Buddhovo učení – z okamžiku na okamžik udržovat v životě správný směr: pouze pomáhat ostatním bytostem. „Proč dělám tohle?“ „Proč chci dělat tamto? Je to jen pro mě, nebo pro všechny bytosti?“ Sangha nám pomáhá směřovat k osvícení a pomáhat všem ostatním bytostem.

Abychom mohli udržovat správný směr, potřebujeme ve svém životě nějaká základní vodítka. Tato vodítka neboli předpisy nás vždy směřují k odstranění utrpení a záchraně všech bytostí. V sanskrtu se tomuto druhu praxe říká *šila*. Předpisy, to je správná cesta nebo také dharma – slovo dharma totiž znamená „pravá cesta“. A správná cesta, to je správný život, ve kterém z okamžiku na okamžik pomáháme všem bytostem. Je to velice jednoduché! Když se lidé formálně

zavazují k buddhistické praxi, „naleznou útočiště“ ve Třech klenech: v buddhovi, dharmě a sangze. Při obřadu přijímají pět předpisů, které byly stanoveny samotným Buddhou a které podněcují k tomu, abychom se zdrželi zabíjení, lhaní, kradení, cizoložství a užívání toxických látek. Ve všech buddhistických tradicích jsou tyto předpisy stejné. Vedou nás k udržování čisté mysli a ke správnému životu. Málokdo dovede žít správně sám od sebe. Proto existují tyto předpisy – aby nás vedly. Krátce před Buddhovou smrtí se jeho žáci shromáždili kolem svého učitele. Byli znepokojeni, neboť nevěděli, kdo je povede, až jejich učitel vstoupí do nirvány. Jeden mnich se tehdy zeptal: „Kdo nás bude učit, až odejdeš?“ Buddha odpověděl: „Nechť jsou vaším průvodcem předpisy.“

Předpisy nejsou ničím zvláštním. Jsou to přirozená pravidla, která pomáhají naší praxi. Proto je nazýváme dharmou. Například: na jaře jsou stromy obsypány květy, na podzim sklídíme plno ovoce. Kdyby stromy nerozkvetly, nesklidili bychom žádné ovoce. To je zákon přírody. Přejde jaro, potom léto, podzim a nakonec zima. Čtyři období se střídají stále dokola. To je dharma tohoto světa. V zimě je plno sněhu. To je také dharma. Kdyby začalo v létě sněžit, měli bychom problémy! Možná že když je ve Spojených státech léto, je v Jižní Americe sníh. Ale kdyby sněžilo v Severní Americe v létě, v pořádku by to nebylo. Tento zákon zajišťuje správnou funkci přírody. Když na jaře nerozkvetou žádné stromy, každý hned ví, že to není v pořádku! Na podzim nebude žádná sklizeň ovoce. To není správné! Za celou zimu se neobjeví jediná sněhová vločka, jenom to zatraceně rozpálené slunce. To také není správné! „Zvláštní počasí, tuhle zimu vůbec nenapadl sníh!“ V zimě má být sníh, na jaře květy, v létě horké slunce, na podzim ovoce. Příroda má své vlastní předpisy a ty jsou stále stejné. Nikdo o nich nepochybuje.

Lidé však pravidla dodržovat nedokážou. Jeden z předpisů říká, že pokud chceme, aby naše meditační praxe nesla ovoce, neměli bychom užívat omamné látky. Mnoho lidí však namítá: „Proč ne? Já se rád napiji. Proč bych si nezapálil? Jsem svobodný!“ Někdo je dokonce upozorní: „Ale to není dobré, nepomůže to tvému tělu ani tvé mysli, nepomůže to vůbec ničemu!“ „To je mi jedno! Nestarám se o své tělo! Já jsem svobodný!“ Potom se takoví lidé diví, proč není jejich meditační praxe silná. Diví se, proč je jejich zdraví chabé a proč nemají čistou mysl. Tento druh „svobody“ vytváří problémy – lidé nedodržují přirozená pravidla a vytvářejí mnoho utrpení sobě i ostatním, protože nedokáží udržet čistou mysl. Stromy nevytvářejí utrpení. Voda nevytváří utrpení. Na tomto světě není nic, co by samo od sebe způsobovalo utrpení. Dokonce ani pes nebo kočka nevytvářejí tolik utrpení a posuzování. Každé zvíře je v souladu se svou situací, následuje své přirozené předpisy. Jestliže je nedodrží, nepřežije. Když nesežene potravu, nebude jíst. Pokud nepřežimuje ve svém brlohu, nepřežije zimu. Jestliže nejedná v souladu se svou přirozeností, zemře. Každé zvíře je pouze v souladu s vlastní situací.

Lidé jsou ale velmi zajímavé bytosti. Jsou to ta nejchytřejší zvířata, a přitom způsobují sami sobě i celému okolnímu světu nejvíce utrpení. Je tomu tak proto, že většina lidí není schopna jednat v souladu s vlastní situací. Držíme se nějaké představy o svobodě, a kvůli tomu nedokážeme dodržovat dokonce ani ta pravidla, která by nám mohla pomoci. Jsme v nepřirozené situaci. Lidé myslí pouze na své pocity, své podmínky, své situace. Tento pocit je mnohdy v nesouladu s během vesmíru, proto jde o nepřirozenou situaci. Ta vzniká nedodržováním přirozených pravidel, předpisů. Lidé chtějí zažít pouze příjemné pocity, příjemné chvíle a nacházet se v příjemné situaci. To je však jen touha. Odkud přichází? Musíte se pro

něco rozhodnout a pak to z okamžiku na okamžik jenom dělat. Pokud to dovedete a řídíte se přitom předpisy, energie vaší mysli bude stále jasnější a silnější. Když vaše mysl zesílí, žádná dobrá situace s vámi nepohne a špatná vás nevyvede z rovnováhy. Budete moci svou zkušenost strávit a okamžik za okamžikem ji správně používat. Pokud však nejste schopni svou zkušenost strávit a objeví se špatná situace, tak trpíte a nejste s to jasně působit a pomáhat ostatním. A když se ocitnete v dobré situaci: „Ááá!“ – začnete se cítit tak příjemně, že můžete i přestat praktikovat, a až dobrá situace odezní, budete znova trpět. A tak se vaše mysl pohybuje vždy podle toho, jak se mění vnější podmínky.

Nejdůležitější je udržovat správný směr – žít pro všechny bytosti – bez ohledu na to, zda se právě nacházíte v dobré situaci nebo ve špatné. Nebudte připoutáni k dobré ani ke špatné situaci. Jenom si uvědomujte, jak ji proměnit v situaci *správnou*. Potom budete schopni každou situaci použít ve prospěch všech bytostí a objeví se opravdu dobrá situace, opravdu dobré pocity, opravdu dobré podmínky a opravdové štěstí. To je Velká láska, Velký soucit, Velká cesta bódhisattvy.

Je ovšem velmi důležité zdůraznit, že buddhistické předpisy nejsou určeny k tomu, aby učinily náš život poklidným. V mahájáně, a zvláště v zenu, se používají k jedinému účelu – umožňují nám pomáhat všem bytostem.

Jeden slavný příběh vypráví o mnichovi, který se stal národním učitelem čínského císaře, protože projevil hluboký soucit právě tím, že dodržel předpisy. Kdysi dávno žil v Číně mnich, který se jmenoval Hedžung. Byl velmi chudý a prostý. Zřekl se dokonce i života v klášteře a zvolil si potulný život v horách. Podal pomocnou ruku každému, kdo to potřeboval. Všichni znali jeho laskavou a soucitnou duši, jeho nesmírnou lásku, zahrnující i ty nejmenší bytosti.

Jednoho dne se jako obvykle vydal žebrot. Podzim se chýlil ke konci. Hedžung žil v jeskyni hluboko v horách a k přecházení zimy potřeboval velké množství zásob. Brzy měla nastat zima a on by nemohl sestoupit z prudkého srázu a opatřit si jídlo a teplé oblečení. Proto se snažil, aby si vše nezbytné obstaral co nejdříve. Ušel mnoho mil a jeho nohy byly z té chůze celé opuchlé. S miskou na žebrotání, tlumokem napěchovaným potravou, léky, novou příkrývkou a dalšími nutnými zásobami se konečně začal ubírat k horám. Cesta vedla rozlehlými, větrnými údolími. Měl už polovinu výstupu za sebou, když vtom ho přepadla banda lupičů. Obstoupilo ho pět nepřátelsky vyhlížejících hromotluků, oháněli se kyji a noži a hulákali: „Podívejme se, kohopak to tu máme! Hej, starej mnichu! Co to neseš?“

„Ach, jen nějaké zásoby na zimu...“

„Jsi žebroták,“ řekli. „No, a my jsme taky žebrotáci. Proč bys nám teda nedal hned teď všechny svoje zásoby? Ha ha ha ha!“ Hlasitě se chechtali a pomalu se začali přibližovat k Hedžungovi. Dva z nich ho popadli za ramena.

Ale Hedžung se nebál. Jeho oči naplnil soucit s těmito lupiči, neboť viděl, že jsou v zajetí své karmy. „Dobrá...“, řekl, „vezměte si to všechno.“ Loupežníci se vrhli na jeho peníze. Vzali všechno jeho jídlo, které mu mělo pomoci přečkat zimu. Okradli ho dokonce i o léky a jeho jedinou příkrývku. Ale to nebylo všechno. Když viděli, že jim mnich neklade žádný odpor, začali z něj strhávat šaty. Za chvíli byl úplně nahý. Měli však obavy, že by mohl doběhnout do vesnice a povědět o loupeži strážníkům dříve, než se jim podaří utéct pryč. Museli mu v tom zabránit. Viděli ale, že Hedžung je mnich, a neměli odvalu ho zabít. Nicméně byl velmi mírumilovný, a tak ho přinutili lehnout si na záda na chladnou zem, k níž ho za zápěstí a kotníky přivázali vysokou trávou, jež v horách roste.

„Ha ha ha! Ten starej mnich nedokáže ublížit ani trávě a přitom by mu to mohlo zachránit život! Blázen stará! Ha ha ha!“ Stáli okolo něj a hodnou chvíli se hlasitě řehtali. Potom se sebrali a začali sestupovat dolů do údolí. Na svých zádech nesli všechny Hedžungovy zásoby.

Tráva byla tenká a Hedžung by ji mohl snadno vytrhnout a osvobodit se. Důsledně však dodržoval všechny předpisy. „Budha učil, že nesmíme zmařit jediný život,“ pomyslel si. „Přece bych tuto travu nezabil.“ A tak zůstal ležet, obrácen tváří k obloze. Bylo velmi chladno.

Druhý den ráno ho vzbudil dusot koňských kopyt nesoucí se údolím. Země duněla, jako by se blížilo celé vojsko. „Co se to děje?“ blesklo mu hlavou. Nebyl to nikdo jiný než sám císař, který si vyjel s družinou svých ministrů a nejvyšším generálem na lov. Když císař uviděl nahého mnicha ležícího v trávě, velice se rozlítl. Na Východě bylo tehdy odhalování nahoty hlubokým přestupkem, dokonce i mezi obyčejnými lidmi. Odhalit intimní části svého těla před samotným císařem bylo prostě nemyslitelné.

Císař propadl záchvatu zuřivosti: „Generále!“

„Ano, pane!“

„Vidíš to, co vidím já?“

„Ano, pane!“

„Zabij ho! Okamžitě! Rozuměls?“

„Ano, pane!“ Generál se přiřítl k Hedžungovi tak blízko, že jej jeho kůň div neudupal k smrti. Seskočil z koně a vytasil široký meč.

„Urazil jsi císaře. To zaplatíš životem.“ Generál zvedl svůj meč, viděl však, že Hedžung nemá strach. Jeho oči byly klidné, jasné a plné soucitu.

„Generále, počkej chvíli! Nevadí, že mne zabiješ,“ řekl Hedžung, „ale nejprve, prosím, rozvaž tuto travu. Možná se budu

svíjet, až budu umírat, a mohl bych ji vytrhnout ze země. Nerad bych, aby ta nevinná tráva zahynula kvůli mně.“

Generál na něj hleděl a nemohl uvěřit svým uším.

Oči starého mnicha byly naplněny nesmírnou starostí: „Generále,“ opakoval Hedžung, „rozvaž, prosím, tu trávu.“

Generál zabil v bitvách stovky mužů a s jeho myslí to nikdy nehnulo. Avšak Hedžungova klidná tvář a slova plná soucitu zasáhla jeho mysl jako šíp. Stál jako omráčený. Nechal meč klesnout. Nemohl toho starého mnicha zabít. Místo toho poklekl vedle něj a zeptal se: „Proč se tolik staráš o tu bezcennou trávu?“

„Buddha učil, abychom nemařili žádný život,“ řekl Hedžung, „proto nechci zabít ani tuto trávu. Takové je Buddhovo učení.“

Když císař viděl, jak si jeho generál s mnichem povídá, vzteky zesinal: „Generále! Co to tam děláš? Proč s ním mluvíš? Okamžitě ho zabij, nebo zabiju já tebe!“

Ale generál se také nebál. Pomalu došel k císaři a zopakoval mu celý svůj rozhovor se starým mnichem. Císař byl těmi slovy ohromen. „Tohle že řekl?“ Několik posledních dní strávil císař se svou družinou na lovu. Zabil mnoho zvířat a jejich těla měla být dopravena do paláce a vycpána. Mnichova slova však zasáhla jeho mysl. „Zabil jsem všechna ta zvířata jen tak, pro ukrácení chvíle. A ten starý mnich neublíží dokonce ani stéblu trávy, ani kdyby mu to mělo zachránit život.“

Císař přistoupil k Hedžungovi. Viděl, že tvář starého mnicha je i přes všechn ten zmatek kolem klidná, ba dokonce září radostí. Vyzval Hedžunga, aby mu vyprávěl, jak se to všechno seběhlo. Když Hedžung vyprávěl o svém přepadení, byl císař hluboce pohnut a pomyslel si: „Ten mnich přečkal celou noc v nevládném chladu jen proto, aby nevytrhl trávu a nezabil ji. Jaký soucit...“

„Vaše Veličenstvo, mám velkou starost,“ řekl Hedžung, „rozvažte, prosím, tu trávu, nebo zahyne.“

„Ano, jistě...“ A císař, nedbaje svého postavení, se sehnul a opatrně trávu rozvázal. A to nebylo všechno, věnoval také Hedžungovi svůj vlastní kabát a nařídil jednomu dvořanovi, aby mnichovi půjčil své kalhoty. „Omlouvám se, ctihodný mnichu,“ řekl císař. „Byl jsem tři dny na lovu a jen z pouhého rozmaru a lovecké vášně jsem zabil velké množství zvířat. Ty bys ani pro záchranu vlastního života nezničil jediné stéblo trávy! Staň se, prosím, mým učitelem! Pojed' s námi do paláce.“

A tak se Hedžung vydal s císařem do paláce a stal se národním učitelem celé Číny.

Předpisy tedy nejsou pouze pravidla, která by určovala meze našeho jednání. I když většina lidí, zvláště na Západě, má sklon je za omezení považovat. Ve skutečnosti však jen ukazují správný směr: pokud se jimi řídíte, stáváte se laskavějšími lidmi. Správné jednání se děje samo od sebe, nemusíte zkoumat, co je vně a co uvnitř, a můžete vše z okamžiku na okamžik prostě jenom dělat. Předpisy nás tedy pouze nasměrovávají ke správnému úkolu – pomáhání všem bytostem. Potom můžeme věřit svému pravému Já na sto procent. Někdo to nazývá svobodou, jiný svatostí, také se tomu říká „staň se buddhou“. Žijeme bez překážek – naše mysl je prázdná, a prázdné je tedy i naše jednání. Pouhé konání bez jakékoliv překážky. To je klenot sangha.

Z toho je vidět, že struktura buddhistického učení je velmi jasná – skládá se ze tří klenotů (sinokor. *sam bo*): buddhy, dharmy a sanghy. Existují tři úrovně tří klenotů: *počátek* tří klenotů, *forma* tří klenotů a *pravda* tří klenotů. Podívejme se na to trochu pozorněji. *Počátkem* tří klenotů je historická postava Buddha Šákjamuniho;

skutečné učení dharmy, které před dvěma a půl tisíci lety osobně mluveným slovem předával v různých částech Indie dříve, než se objevily sútry; a původní shromáždění mnichů a laiků, kteří slyšeli a následovali Buddhovo učení za Buddhova života – *původní sangha*. To je tedy *původní* Buddha, jeho *původní* řeči dharmy a *původní* sangha lidí, kteří jeho učení naslouchali a následovali je. Proto „počátek tří klenotů“ (*jinčesambo*).

Od chvíle, kdy se na světě původní tři klenoty objevily, uplynulo již dva a půl tisíce let. Nyní máme „formu tří klenotů“ (*sandžansambo*). *Původní* Buddha, dharmu i sangha již zmizeli. Jaká je jejich dnešní podoba? V každém chrámu najdeme sochu Buddha. V čínských a korejských chrámech má zlatou barvu, v chrámech na Srí Lance a v Thajsku je Buddha bílý. V japonských chrámech nejsou sochy tolik propracované. Ať už zlatý, bílý nebo prostý, Buddha je vždy jen hmotnou podobou původního Buddha. V dnešní době také existuje osmdesát čtyři tisíc suter. Jedná se o zápisy Buddhova učení, jeho řeči dharmy. Existuje i mnoho knih, které obsahují učení a příběhy vynikajících učitelů. To vše jsou různé podoby dharmy, kterou Buddha původně přednášel. Slovo sangha tehdy označovalo pouze společenství lidí, kteří žili za Buddhova života, naslouchali jeho učení a uváděli je do praxe. Další buddhistická společenství se pak šířila po celém asijském světě (Srí Lanka, Kambodža, Thajsko, Vietnam, Čína, Korea, Japonsko, Tibet, Mongolsko ad.). Dnes se mnohá buddhistická společenství objevují i na Západě, zvláště v Americe, ale i v evropských zemích a jinde. To je nová buddhistická sangha, *forma*, v níž se dnes projevuje původní sangha. Vše dohromady se to nazývá „forma tří klenotů“ (*sandžansambo*).

Původní Buddha, dharmu a sangha již zmizeli. Podoby, které dnes původního Buddha, dharmu a sanghu představují, jsou různé. Liší se od místa k místu, od země k zemi a od chrámu k chrámu.

Co jsou tedy *pravý* buddha, *pravá* dharma a *pravá* sangha? V Koreji a v Číně pro to existuje výraz „staň se jedním se třemi klenoty“ (*ilčesambo*). Tvá čistá mysl je buddha. Když září světlo tvé mysli z okamžiku na okamžik – to je dharma. Jestliže tvá mysl působí v každé situaci bez překážek – to je sangha. Buddha je tedy tvá čistá mysl, dharma je tvá jasná mysl a sangha je působení této jasné mysli okamžik za okamžikem – přirozeně a bez jakýchkoli překážek k záchraně všech cítících bytostí.

To jsou všechno velmi krásná slova. Co je ale ve skutečnosti čistá mysl? Co je jasná mysl? Co je mysl bez překážek? Kdysi dávno se někdo zeptal zenového mistra Čodžua (čín. Čao-čou, jak. Džóšu): „Co je to buddha?“ Čodžu odpověděl: „Jdi se napít čaje!“ Jindy se ho kdosi jiný zeptal: „Co je to dharma?“ „Jdi se napít čaje!“ „Co je to sangha?“ „Jdi se napít čaje!“ Tomu říkáme „skutečné tři klenoty“ (*šiljongsambo*), což znamená, že když pijete čaj se skutečně jasnou myslí, stáváte se v tu chvíli skutečným buddhou, skutečnou dharmou a skutečnou sanghou. To je velmi jednoduchá, každodenní mysl. Čodžu měl na různé otázky jednu odpověď: „Jdi se napít čaje!“ Jestliže tomu nerozumíte, musíte si jít hned teď vypít šálek čaje. Pokud vám čaj nechutná, můžete si dát třeba Coca-Colu nebo mléčný koktejl. Ha ha ha ha! Tak dosáhnete Čodžueva pravého učení. Dosáhnete nejvyššího učení Buddhy a učení všech vynikajících učitelů. Tehdy dosáhnete skutečného buddhy, skutečné dharmy a skutečné sanghy. Je to zcela jasné.

V našem základním textu se říká, že klenot buddha znamená krásu, klenot dharma pravdu a klenot sangha morálku nebo také laskavost. Odpovídající sinokorejské znaky jsou *džin song mi*. Jak ale krásu, pravdu a laskavost souvisí s buddhou, dharmou a sanghou? O jaké kráse se zde mluví? Jaký je vztah mezi krásou, pravdou a laskavostí?

Každý někdy v televizi viděl soutěž krásy. Přihlásí se mnoho žen a z nich se vybere ta „nejlepší“. Porotci hodnotí krásu neboli *mi* každé ženy. Všimají si však pouze jejího obličej a těla. Žena, jež má krásný obličej a krásné tělo a jejíž projevy jsou plny půvabu a jistoty, soutěž vyhraje. Skutečná krása a pravda nejsou však jen ve vzhledu našeho těla a obličej. Skutečná krása a pravda se nalézají v naší mysli. Jak vypadá naše mysl? Jaký je způsob našeho myšlení? Jaké jednání z naší mysli vzejde? Obyčejně je naše mysl plná nevědomého myšlení, libostí a nelibostí a kvůli tomu se zdá být ošklivá. Jestliže však usilovně cvičíte a nevědomost postupně odkládáte, dosáhnete osvícení. Potom se objeví moudrost – a to je skutečná krása a pravda.

Mysl každého z nás obsahuje laskavost neboli *son*. Tato laskavost zde již je a není třeba ji nijak zvlášť rozvíjet. Snadno si ji uvědomíme při sledování filmu. Ve většině filmů spolu bojují kladný a záporný hrdina. V jednu chvíli je na tom kladný hrdina velice bídně a málem přijde o život. Vypadá to, že darebák nakonec zvítězí. To není dobré! Ve chvíli, kdy kladný hrdina dostává jednu ránu za druhou, si každý říká: „To není dobré! To přece nejde! Vzmуж se! Nedej se!“ Když hlavní hrdina a jiní nevinní lidé ve filmu trpí kvůli nějakému darebákovi, každý divák je zneklidněn. Všichni, kdo film sledují, mají stejnou mysl – mysl, jež soucítí s kladným hrdinou a nevinnými lidmi. Nikdo si nepřeje, aby hrdina prohrál nebo zemřel. Samozřejmě že na konci filmu dobro téměř vždycky zvítězí, a tak všichni odcházejí domů s dobrým pocitem.

Proč to tak je pokaždé? Úzkost, kterou při takovýchto scénách zažíváme, se objevuje díky laskavosti, jež v nás neustále je. Všichni lidé jsou stejní. „Vzchop se! No tak! Chyt' toho darebáka! Přemož ho!“ Tato běžná reakce, která se v takové situaci dostaví, svědčí o vrozené laskavosti lidských bytostí. Přejeme si, aby zvítězilo dobro. Chceme spravedlnost. Laskavost nemusí být nutně něčím zvláštním, co by

plynulo z několikaletého houževnatého duchovního cvičení – je to naše pravá přirozenost, vždy jasná a zářící. Naše pravé Já není ničím jiným než touto spontánní laskavostí, přirozeností plnou nesmírného soucitu, která chce vždy pomáhat všem bytostem. Neseme si ji stále v sobě. Naše já a všechny ostatní bytosti se od sebe neliší a nikdy nebyli od sebe odděleni. Všichni jsme téže podstaty – protože sám rozhodně nerad trpím, nechci, aby trpěli ostatní. Když si to uvědomíte, pochopíte, proč se laskavost projevuje právě v Sangze. Je to proto, že laskavost, kterou v sobě máme odjakživa, se může projevit především skrze naše společné jednání. Druzí lidé naše jednání zrcadlí.

Některá náboženství hovoří o „prvotním hříchu“. Je pravda, že se všichni rodíme s určitými sklony způsobovat utrpení. To je však jen karma, kterou lze ovládnout, nebo dokonce odstranit. Jestliže dosáhneme své karmy a uvědomíme si, že je ve své podstatě prázdná, můžeme naši individuální karmu použít k pomoci ostatním lidem. Proto buddhismus o ničem takovém jako „prvotní hřích“ nemluví. Buddhistické učení směřuje ke vrozené laskavosti, jež je naší přirozenou povahou a pravou přirozeností každého z nás. To je velmi důležité. Pravá laskavost tedy znamená správný směr – a cestou k této laskavosti jsou předpisy.

Možná že někdo stále nerozumí tomu, co „laskavost“ znamená. Nedávno jeden můj student namítl: „Mistře, stále mluvíte o pravdě a laskavosti. Ale když se v dnešní společnosti plně soupeření projevujete laskavou povahou, mnoho lidí toho využije, a vy budete jen trpět.“ To je zajímavá připomínka. Je důležité si uvědomit, že laskavost, o níž mluvíme, neobsahuje žádné „já, můj, mě“. Nerozděluje na já a ostatní. Jestliže jste skutečně laskaví, potom je správné dokonce i vaše utrpení. V tomto světě totiž všechny bytosti velice trpí. Nejen lidé, ale i všechny ostatní bytosti. A dokud všechny bytosti trpí, skutečný bódhisattva je smutný,

neboť skutečný bódhisattva neustále vnímá utrpení všech bytostí jako své vlastní. Je to jeho vlastní utrpení. Když je bódhisattva smutný, není to kvůli němu samotnému. Nejde o „můj“ smutek, o „můj“ problém. Tento smutek vede přímo k soucitnému jednání, jež pomáhá ostatním. Když jste smutní kvůli ostatním, potom laskavost, která je v každém z nás, touží pouze po tom, aby odstranila utrpení, jež ostatní zakoušejí.

Každý zná bódhisattvu Kšitigarbhu neboli Čidžang Bosal (jap. Dži-zó). Je to bódhisattva našeho nekonečného slibu. Bývá vždy znázorňován s dlouhou holí se šesti obručemi. Čidžang Bosal je bódhisattva, který slíbil, že zachrání všechny bytosti, i kdyby měl kvůli nim vstoupit do pekelné říše plné muk. V mnoha duchovních tradicích jsou lidé, kteří skončili v pekle, odsouzeni k věčnému zatracení. Buddhisté však slibují zachránit všechny bytosti – i ty v pekle. To slibujeme. Sinokorejský výraz pro Čidžang Bosal je *Tewon pondžon*. *Tewon* znamená „velký slib“. Teprve tehdy, když jsou všechny bytosti vysvobozeny od utrpení, se mohou stát buddhou. To slibuji. I kdyby se byl jen jediná bytost nemohla stát buddhou a zůstávala v říši utrpení, nevstoupím do nirvány. Slibuji, že se na tento svět budu život za životem vracet, dokud nebude zachráněna i ta poslední bytost. Tento směr je naším velkým slibem. Druhá část jména tohoto bódhisattvy, *pondžon*, znamená „původní tvář“. Tento velký slib zachránit všechny bytosti od utrpení je naší původní tváří – původní přirozeností neboli podstatou. Velký slib není něčím, k čemu se zavazujeme, ale tím, čím už jsme. Je to naše původní přirozenost. Naš slib pomáhat všem ostatním je jen odrazem naší původní přirozenosti, která je totožná s původní přirozeností všech bytostí – není to vůbec nic zvláštního. Jedná se pouze o jiný výraz pro laskavost, o níž jsme již mluvili. Je stále uvnitř každého z nás.

Tři klenoty – buddha, dharma a sangha – vedou ke „svatosti“, osvobození (*móksa*). Jestliže se podíváte, co je za nimi, uvidíte,

že tři klenoty nejsou ničím zvláštním. Buddha není zvláštní. Dharma není zvláštní. Sangha také není zvláštní. Co je jejich úkolem? Jaká je jejich náplň? Proč jsou útočištěm pro každého buddhistu bez ohledu na jeho vlastní tradici? Jak již bylo řečeno, když dosáhnete skutečné krásy, stanete se buddhou: vše, co pak vidíte, slyšíte, cítíte, vnímáte chutí, hmatem, co si myslíte, je krásné právě takové, jaké to je. Když dosáhnete pravdy a správné Cesty, dosáhnete dharmy. Když dosáhnete svého správného života a vaše jednání pomáhá bez překážek všem bytostem vymanit se z říše utrpení, tehdy dosahujete sanghy.

Proto říkáme, že tři klenoty vedou ke svatosti. Tato svatost však žádnou svatostí není. Naše mysl je původně čistá a jasná. To je pravá svatost. To je naše původní přirozenost. Svatost je pouze pojmenováním něčeho, co žádné jméno nemá. Původně je vše úplně prázdné, beze jména a bez formy. Dosažení této prázdnoty je lepší než nějaká zvláštní představa o svatosti. Jedna báseň německého křesťanského mystika Angela Silesia říká:

*Bůh, jenž je čirou prázdnotou,
je tvořen jako forma:
Stává se hmotou, světlem a tmou,
klidem a bouří.*

„Bůh, jenž je čirou prázdnotou“ – to je svatost. Tato svatost není nic zvláštního, rozumíte? Svatost je jen dočasné jméno poukazující na úplně čistou a jasnou prázdnotu, jež je naší přirozeností a přirozeností celého vesmíru. Jestliže dosáhnete této prázdnoty, jste svobodní. V původním buddhismu se tomu říkalo *móksa* neboli „úplné osvobození“. Správným působením tří klenotů – buddhy, dharmy a sanghy – je vést nás přímo k dosažení prázdnoty. Potom můžeme pomáhat všem bytostem. To je skutečné osvobození.

如
禪

道

崇
山

II.

HÍNAJÁNOVÝ BUDDHISMUS

1. Vhled do pomíjivosti.
2. Vhled do nečistoty.
3. Vhled do ne-já.

BUDDHA DOSÁHL PROBUZENÍ POD STROMEM BÓDHI v Indii. Potom vstal a začal učit ostatní lidi. Učil čtyřem vznešeným pravdám, osmidílné stezce a dvanácti stezkám v řetězu podmíněného vznikání. Učil, že život je utrpení a utrpení je život a jak se z tohoto utrpení vymanit. Jedním z názvů původního Buddhova učení je hínajánový buddhismus.

Jeho základem je „vhled do pomíjivosti“. Tím Buddha začal, neboť z pomíjivosti vychází veškeré utrpení, jež prožíváme. Podívejme se na tento svět: vše se neustále mění. Taková je základní přirozenost celého vesmíru. Přijdete k široké řece a přejdete přes most. Je osm hodin. Když se o hodinu později vrátíte, jdete znovu po mostě, avšak řeka, kterou nyní přecházíte, již není toutéž řekou. Voda v jejím korytě je úplně jiná. Není to ta stejná řeka! Voda, kterou jste viděli v osm hodin, je již dávno pryč a v devět hodin už vidíte úplně jinou vodu. Voda stále plyne, dál a dál. Řeknete svému příteli: „Podívej, řeka Hudson.“ Když se o hodinu později vrátíte, stále ji nazýváte řekou Hudson. Ale to není přesné – řeka Hudson už nikdy nebude taková, jaká byla v osm hodin. Ovšem, na povrchu vypadá stále stejně, uvnitř je však už docela jiná – voda se mezitím vlila do oceánu. Tak se řeka bez ustání, v každém okamžiku mění.

Když se ráno vzbudíte, vaše tělo již není tím samým tělem, kterým bylo předešlou noc. V mnoha ohledech je nyní jiné. Zatímco jste spali, vaše zdraví a vzhled se téměř neviditelně změnily. Navenek může vaše tělo vypadat sice stejně, ale uvnitř je jiné. Potrava, kterou jste předešlý den snědli, je strávena a vyživuje obličej, zuby a kůži. Její nevyužitá část odchází proměněna ve výkaly a moč z těla ven. I když jste žádnou viditelnou změnu nepostřehli, váš obličej je dnes ráno, právě teď, o něco starší než včera. Po sedmi letech je vaše tělo úplně nové, protože za tuto dobu se vymění všechny vaše